

C:\Users\Plazma\Desktop\300\Svěrák_Zdeněk-Obecná_škola.pdb

PDB Name: Sverak-Obecna_Skola
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXT
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 16.8.1973
Modification Date: 16.8.1973
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

Zdeněk Svěrák:

OBECNÁ ŠKOLA

(filmová povídka)

Obrněný vůz - vpředu pneumatiky, vzadu housenkové pásy - jede válečnou vřavou. Motor řve, vybuchují granáty, hvízdají kulky. Řidič obrněnce je náhle zasažen. Rozhodí ruce, hlava mu bezvládně klesne dozadu a v jeho německé přilbě s československou vlajkou na čele zeje díra průstřelu. Utlý voják po jeho boku s čepicí obrácenou kšiltem dozadu uchopí volant a vozidlo se dál řítí vpřed.

"Edo!" ozve se do střelby ženský hlas. Ale boj pokračuje.

"Edo!" zvolá žena silněji a celou válku zruší.

Je tichý zářijový podvečer. Na pražské periferii, odstraněn ze silnice, aby nepřekážel provozu, stojí vrak německého obrněného auta. Mrtvý v prostřelené helmě oživne a jeho soused přestane imitovat zvuk motoru. Oba se otočí po hlase. Jsou to desetiletí kluci, Eda a Tonda.

Na chodníku stojí štíhlá žena. Jednou rukou houpe kočárek, ve druhé má skleněný džbán s vodou. Ten zvedá a nabízí Edovi.

"Mami, ještě chvíli!" zažebrá Eda.

"Ne, ne," řekne žena.

Eda seskočí z maskovaného vraku a šourá se k matce. Je hubený, nohy mu trčí z krátkých kalhot jako párátko a utlý hrudníček mu svírá doma pletený pulovr. Eda převezme od maminky džbán a desetikorunu.

"Jak to máš tu čepici!" sundá mu matka kšiltovku, prsty přihladí rozhárané vlasy a pak ji nasadí štítkem dopředu. Než mu zastrčí vylezlý podolek košile do kalhot a obere jakési žíně z ramena, zaznamenáme, že je asi čtyřicetiletá a půvabná. Půlroční dítě v kočárku začne brečet.

"A nikde se necourej!" přikáže ještě paní Součková a konejšíc děcko tlačí kočárek k domovu.

"Na shledanou!" řekne Tonda, aby si ho paní také všimla.

"Na shledanou," otočí se ještě žena na bosého kluka ve fašistické přilbě.

"Dej mi napít," vyzve Tonda kamaráda a dlouhými doušky zahání žízeň. Má ušmudlanou tvář i ruce. Eda po něm místo, kde pil, omyje.

"Proč tam dáváte vodu?" zajímá se Tonda cestou k hospodě.

"Poněvadž aby se ten džbánek udržel studenej."

Jak se dvojice blíží k hostinci, blíží se zvuk chromatické harmoniky. Ve výkladní skříni hostince "U Lukešů" je vystavena fotografie harmonikáře. Hudebníkovy zuby vypadají jako zmenšené klávesy jeho nástroje.

"To by bylo něco," dívá se Tonda na fotku, pod níž je ručně psáno: Každou sobotu vám hraje Ferda Kavka.

"Co?" vylévá Eda vodu ze džbánu na chodník, kam už před ním několik lidí vodu vylilo.

"Takhle kdybysem uměl hrát a moh bysem si po hospodách vydělávat."

"Naši mi asi koupěj větší housle. Měl jsem dotedka poloviční..." svěří se Eda.

"Housle, to je vrzání, ale harmonika..." řekne Tonda a v té chvíli se Ferda kavka rozhýbá a rozezpívá. Jsme v lokále U Lukešů, kde by se dal kouř krájet.

"Litř řezanýho," postaví Eda na mokrý výčepní pult džbánek. Pan Lukeš roztočí jeden půllitr světlého a jeden černého piva. Eda čeká, až klesne pěna, a pozoruje rušnou společnost periferní hospody. Pár hostů zpívá s harmonikou "Proč ten jetelíček roste u vody," mezi nimi upoutá chlapcovu pozornost krasavice, která kouří cigaretu v dlouhé špičce, u vedlejšího stolu jsou karbaníci. Tonda přistoupí k jednomu z nich:

"Tati, pojd už," řekne.

"Nazdar, kamaráde! Chceš si cucnout?"

Tonda trochu upije z otcova piva a znovu řekne:

"Tati, pojd' už."

"Teď nemůžu, Toníku. Řekni mamince, že tatínkovi jde karta a že by okrádal vlastní rodinu, kdyby teď přestal hrát." Karbaníci se tomu zasmějí.

"Můžeš," řekne hostinský, když dotočí oba pllitry na míru. Eda z nich přelévá pivo do svého džbánu.

"Já kde jsi, a ty jsi tady!" řekne ve dveřích tramvaják víc radostně než vyčítavě.
"Muž se mi vrátil z trati," vítá ho krasavice s pažemi nad hlavou a u stolu dělají pro tramvajáka místo.
Pěna ve džbánu už opadla natolik, že Eda může dolít, co ještě v půllitru zbylo.

*

Eda postaví džbánek s míchaným pivem bronzové barvy na jídelní stůl. Stůl je plný lamp, kondenzátorů a jiných součástek k rádiu. Pan Souček se sklání nad rozebraným superhetem s pájkou v ruce.

"Fanouši, nemůžeš to sklidit?" zeptá se maminka.

"Moment!" nervózně odtuší otec.

"Podívej, kolik je hodin," nepřestává dotírat matka.

Proplešatělý otec posune brýle z očí na čelo a vzdychne:

"Víš dobře, že bych z toho jídla nic neměl."

"To tady suším už půl hodiny," míchá matka vařečkou něco v kastrole.

Z kočárku se ozve pláč.

"Jezdí s ní, Edíku," řekne maminka.

Eda vozí kočárek sem a tam. Holčička nepřestává plakat.

"Vem to přes práh, to na ni platí," poradí tatínek, studující přes lupu schéma přijímače.

Eda otevře dveře a vozí sestru do předsíně a zpět. Práh působí jako výmol, kočárek se otřásá, i pláč se otřásá a pak ztichne.

Pojď mi svítit," přikáže otec. Eda přeochoťně převezme od tatínka bakelitovou stolní lampu a přitom rozkopne na podlaze její spojení se šňůrou do žehličky. Lampa zhasne, Eda sklídí pohlavek.

"Jak hrom do police jsi šikovnej..." bručí otec, vraceje do dírek v porcelánové zástrčce sirky. Lampa opět zatáhne a tatínek letuje.

"Přidrž mi ten odpůrek u tohohle drátku," přikáže.

Eda si musí dát lampu do druhé ruky a vůbec se k tomu jinak postavit, a jak přešlápne, opět rozkopne spojení.

"Ježíšmarjá!" zakvílí otec. "Co z tebe bude? Co z tebe bude!" Eda se příkrčí před dalšími pohlavky.

"Nebij ho do hlavy, bude hloupej," ozve se maminka.

"Co bude! Je!" cpe otec znovu sirky do dírek.

"Chroust se tuhle divil, jak můžeš mít ve šňůře nastrkaný sirky, když jsi elektrikář," přiloží maminka do ohně.

"Chroust a ty, vy mi budete radit! Vy jste ty praví!" rozhoří se podle očekávání otec. "Malíř pokojů mi bude radit!"

Chroustovi řekni, že jsem nechtěli vlnovky, ale linky," vykročí otec, aby ukázal doličnou vlnovku u stropu nad gaučem, a přitom potřeší rozkopne spojení.

Tatínek vystoupí na gauč a volá:

"Tomu ty říkáš linka? Každý ráno se na to musím dívat, na ten šlendrián! Chroust!"

A Eda sám nastrká úlomky sirek do otvorů a spojení obnoví.

"A nestoupej v bačkorách na gauč," utrousí maminka.

Otec mávne rukou a vrátí se k superhetu.

"Drž," řekne a stříbrná slza cínu se uchytil na drátku potřeném před tím pastou, je přiložen vývod odporu, stoupá z toho stužka dýmu, je to pofoukáno a je to hotovo.

"Teď jsem teda zvědav, poněvadž jinak už teda nevím..." řekne otec a otočí knoflíkem přijímače.

Ze zaprášeného reproduktoru se vyvíjí hudba. Je to pochod. Tatínkova tvář se rozjasní.

"Fuj, ten mi dal," vzdychne si a přidá pochodu na síle.

Dítě v kočárku se probudí a dá se do řevu, ale tatínek to nevnímá. Je šťasten. Je vyměněný.

"Fanouši, ztiš to," řekne šetrně maminka, která je ráda, že se ty krámy konečně sklídí ze stolu.

Otec rádio ztiší, a zatímco Eda jezdí s kočárkem přes práh, maminka už roztřepla ubrus, a jak tatínek uvolňuje plochu stolu od součástek, ona ji postupně zabírá pro sebe ubrusem. A přitom mu zlepšuje již tak dobrou náladu konverzací:

"A čím to bylo, prosím tě?"

"Odpor, pitomej odpor."

"A jaks na to přišel, prosím tě?"

"Mám šéma."

"Ještě že se v tom tak vyznáš. Umyjte si oba ruce."

*

Tatínek s Edou si společně myjí ruce. Půjčují si mýdlo, střídají se pod kouhoutkem.

"Nakonec je to vždycky nějaká prkotina. Ale přijít na to která," doznívá ještě v tatínkovi radost z úspěchu. Když si třou ruce každý do jednoho konce ručníku, popláca otec svého spolupracovníka přátelsky po zádech.

Jídlo už je na stole. Eda se do něj chce pustit, ale maminka odšpuntuje láhev s olejovitou tekutinou, nalije ji na polévkovou lžici a řekne:

"Otevři pusku."

"Fuj, rybí tuk!" zkriví chlapec obličej.

"Nezošklivuj si to. To jde na kosti, na krev, na všechno. Jsi hubenej jak lunt."

"Dobrou chuť," řekne otec a pustí se do jídla.

"Dobrou chuť," zašlebí se Eda, který se právě otřásl po hnusné, mastné tekutině.

Rodina jí. Maminka řekne:

"Musíš se pořád kamarádit s tím Tondou? Proč se nekamarádíš třeba s Lubošem?"

"Luboš mě nebaví."

"Co je to, nebaví, nebaví?"

"Není s ním žádná sranda," vysvětlí Eda.

"Chodí do gymnázia, na klavír, cizí jazyky se učí..."

"Německy se učí, srab! Esesáky bych se nikdy neučil!"

"Němčina bude pořád potřebná," vmísí se otec. "Ale při troše dobrý vůle ho mohli dát na angličtinu."

"A narovnej se. Sedíš jako paragraf. Pěkně si to navlíkni!" příkáže maminka. Eda znechuceně obrátí oči ke stropu a navlékne svá útlá ramínka do speciálních kšandiček instalovaných na opěradle židle. maminka mu přistrčí židli blíž ke stolu, protože Eda předvádí, jak dalekou cestu má teď lžice od talíře do pusy:

"Jsi ve vývinu. Kosti máš ještě měkký, musíš se rovnat. Víš jak chodí pan Chroust? Jako voják."

"Chrousta mu dávej za vzor, prosím tě. Je malej, tak chodí rovně. Výtruke prsa jako holub," krotí otec hlavou nad tím příkladem.

"Tati, pan Chroust je lidovec?"

"Pan Chroust je blbec."

"Ale lidovec."

"To taky. Ale máš lidovce, který jsou chytrý. Třeba pan Ludvík. Každá politická strana má členy chytrý i hloupý."

"A v který je nejvíc blbců?" zajímá se Eda.

"Jez, vystydne ti to," uzavře debatu maminka.

"Takový hovory nemají pro dítě žádnou cenu. Ještě řekne před panem Chroustem, že je blbec..."

"Alespoň by se to konečně dozvěděl," utrousí otec.

*

Kdyby nebyl na školní tabuli nakreslen květ v řezu a kdyby učitelka Maxová na stupínku neotvírala ústa, mysleli bychom si, že je přestávka. Takový je v páté třídě kravál. Třída není koedukovaná, je čistě chlapecká. Tím není řečeno, že by to byli čistí chlapi, protože je ještě teplo, mnozí chodí bosí a do uličky jim čouhají nohy poznamenané zelení trávy či černí škvárové cesty. Mezi rozčuchanci a namytci je jen pár jedinců, na které rodiče dbají. A k nim patří Eda. Má polobotky, ponožky, je učešán na pěšinku a krátké rukávy naškrobené košile se ještě nevzpamatovaly z nájezdů maminičky žehličky.

Učitelka Maxová, přestálým školním utrpením již apatická, se ani nesnaží zesílit svůj mírně krákoravý hlas, aby ji bylo slyšet dál než do prvních lavic:

"...obsahují pouze pestíky a nazývají se pestíkové nebo také samiči. Jiné obsahují pouze tyčinky a těm říkáme prašnikové neboli samiči."

Paní učitelka vykládala tak dlouho o květech, až odkvetla. Má na sobě šedý pracovní plášť a dřeváky. Je drobná, asi pětáctýřicetiletá, není ošklivá. Oči však opravily už příliš mnoho chyb ve stožích sešitů a octly se v unavených kruzích. Pod pláštěm se však ještě statečně hlásí k životu hrotitá ňadra.

Žáci se nepokrytě věnují svým zálibám. Eda s Tondou vedou na čtvrtkách papíru bitvy. Z kulometých hnízd prýští tečkované čáry střel vzhůru přímo do břicha letadla s černými kříži na křídlech. Letoun pouští z ocađu čoud. Dělo s dlouhou hlavní páli obloukem na nepřátelský tank. Zásah. Tužka drtí, škrtá, likviduje tygra tak vášnivě, až se zlomí tuha. Bitva je doprovázena zvukomalebnými citoslovci e, e, e, e, e, a pch, pch.

"Jsou-li samčí i samičí květy na jedné rostlině, nazývá se rostlina jednodomá, Makovče, aspoň mi tu nehvízdej, buď tak laskav. Taková je například bříza, líska nebo okruka. Je-li každý ten druh květu na jiné rostlině, je rostlina dvoudomá, taková je třeba vrba. Vaše škoda," říká učitelka Maxová všem a vlastně nikomu, "bít vás nesmím, špatné známky jsou vám lhostejné, na domluvu nedáte, vaše škoda, co z vás vyroste. Já si svůj úkol splním. Jsou také rostliny mnohomanželné..."

V jiné lavici hrají žáci malými hokejkami z překlíčky stolní hokej. Knoflík lítá přes hřiště podrápané zelené desky. Jiné dvojici je pascí deska příliš šikmá, a tak hraje na sedací části lavice, která je kalhotami vyhlazená a pro ten účel ideální. Za Tondou sedí přerostlý Rosenheim. Roztahuje se v lavici sám. Sem tam natáhne ozubený traktůrek, který si vyrobil ze špulky na nitě, z humiček a špejle. Traktůrek leze přes překážky a Rosenheim znuděně pozoruje chvíli svou hračku a chvíli učitelku. To jak začínající puberta láká repetenta od her dětských k hrám jiným. Rosenheim se obrátí k Edovi a Tondovi:

"Má akorát ten plášť," řekne.

"Kdo?" nechápe Eda.

"Úča. Pod ním nená už nic. Když je takhle teplo."

"Kecáš!" řekne Tonda a pohledem zkoumá paní učitelku.

"Rosenheim, co řákáš?" zajímá se z lavice za ním Lerch.

"Že Maxová nenosí kalhotky. Je úplně nahá pod tím pláštěm. Loni jsem to viděl na vlastní voči."

Zpráva se šíří dál až do poslední lavice, tam přeskočí přes uličku do druhé řady lavic.

"Náký trenýrky mít musí," řekne Tonda, nespouštěje oči z učitelky, která teď usedla za katedru.

"Trenýrky!" odfrkne pohrdavě Rosenheim. "Ženský nenosej trenýrky, vole."

"Rosenheim to musí vědět, víš kolikrát propad," začíná se o věc zajímat i Eda.

"Když takhle sedí, je to vidět. Musí se člověk proplížit až k ní," bičuje Rosenheim zvědavost mladších spolužáků.

"Nebýt hmyzu, nebylo by ovoce. Když rozkvetou zahrady, tisíce včel vyletí, aby sbíraly pyl. A tím, jak létají z květu na květ, ty stromy oplodňují..." ševlel paní učitelka.

Tonda to nevydrží a ponoří se zvolna pod lavici. Hluk pomalu utichne. Všichni s napětím sledují Tondovu výpravu za poznáním, ale očima visí na učitelce, aby průzkumníka neprozradili.

"Takhle se mi líbíte. Tak to má být," zaregistruje paní učitelka nebývalé soustředění třídy. "Jedině tak se něčemu naučíte. O přírodě. O jejích tajemstvích. Do některých květů může jen čmelák, neboť má dlouhý sosáček..."

Tonda už prolezl mezi dvěma žáky v první lavici. Naposledy se ohlédne zpět, jako by zaváhal, a pak zmizí v tunýlku pod katedrou.

"Na velkých květech kaštanů sosají skoro samí čmeláci. Na jetel se také slétají čmeláci," říká Maxová do nenesitelného ticha.

A pak se Tonda po kolenou vrací na své místo. Když se vynoří, řekne na celou třídu:

"Má je."

Ozve se vzdechem všeobecného zklamání.

"A jaký, když si tak chytřej?" zeptá se Rosenheim.

"Normální růžový, jako nosí máma."

"Ano," řekne paní učitelka. "Růžové květy jetele, to je pastva pro čmeláky."

Ale to už skoro nikdo neslyší, neboť hladina hluku už zase vystoupila na obvyklou míru a žáci se opět věnují svým hrám.

Ze stěny nad katedrou se na všechno dívá pan prezident Beneš s neutrálním diplomatickým úsměvem svých tenkých rtů a vedle něho generalissimus Stalin s úsměvem chápavým, až šibalským.

*

Eda tlačí proutěný kočár, v němž opásána řemínkovým postrojem sedí sestra Boženka. V nohách má kytici růží. Tonda jede na kole. Je to starý cestovní bicykl zbavený blatníků, ale opatřený na přední vidlici plechovým páskem z konzervy. O ten musí každý drát kola zavadit, čímž vzniká při jízdě zvukový dojem motocyklu. Tonda jezdí kolem Edy dopředu a zpátky a oba vedou tuto konverzaci:

TONDA:

A musíš tam?

EDA:

Musím.

TONDA:

A proč?

EDA:

S tou kytkou.

TONDA:

To je blbý, že musíš tu ségru pořád tahat s sebou. Já jsem rád, že nemám ségru.

EDA:

Ale vona je hodná.

TONDA:

Ale je blbý, že ji máš. Naši už jiný dítě nechtěj. Já jim stačím.

EDA:

Naši říkají, že dvě děti jsou lepší. Aspoň nebudu sobec.

TONDA:

Ale zase nemáš tu volnost. Furt se vo ni musíš starat.

EDA:

Volnost teda moc nemám. Půjč mi kolo.

Tonda ho vystřídá u kočárku, Eda jede na kole. U hřbitovní brány opřou kolo o pilíř a dál jdou jen s kočárkem. Dojdou až k dětskému hrobu. Na náhrobku je tofografie asi pětiletého chlapečka a pod ním jméno Eda Souček.

"Von jse jmenoval jako ty?" diví se Tonda.

"No," řekne Eda a vyndá z vázy starou kytku. Přičichne k vodě a udělá: "Fuj!"

"A jakej byl?" dívá se Tonda na fotografii.

"Já nevím. Von umřel a teprve potom jsem se narodil."

Jdou s vázou k pumpě pro novou vodu.

"Prej byl hodnej," říká Eda. "Když umřel, tak naše máti spolykala prášky na spaní, poněvadž ji nebavilo bejt na živu.

Ale vypumpovali jí žaludek, a tím jí zachránili."

"To muselo bejt blbý."

"To jo."

"Děti se vrátí k hrobu, Eda dá růže do vázy.

"A co se mu stalo, bráchovi?" ptá se Tonda.

"Šláp na rezavej hřebík a dostal růži."

"Růži?"

"To je nemoc. Proto jsou naši na mě tak opatrný. Furt aby se mi něco nestalo. Neradi by vo mě taky přišli."

"To se jim člověk nemůže divit," řekne Tonda. "Ale že se jmenuješ úplně stejně jako von..."

"Já jsem jako za něj, rozumíš. Abych jim ho nahradil."

"Seš takovej náhradník," uzavře Tonda.

*

Haló, haló, školní hlášení," řekne ředitel školy, útlý mužík penzijního věku, a prstem několikrát zaškrábe na síťku mikrofonu. Pak vezme papírek a čte:

"Naše škola získala několik vstupenek na divadelní představení Idiot. Rodiče, kteří chtějí vidět Idiota, necht' přijdou do ředitelny..."

"Opakuji: Rodiče, kteří by měli zájem vidět Idiota, necht' přijdou do ředitelny," hlásá amplion do rozesmáté třídy. Žáci s delším vedením, kteří ani napodruhé nepochopili, čemu se žáci s kratším vedením tak smějí, si to nechávají vysvětlit, takže potom následuje další vlna smíchu.

"Klid! Ticho bude!" mlátí učitelka Maxová do stolku ukazovátkem a snaží se zachytit ředitelova slova.

"...fakir, kouzelník a eskamotér Rádži Tamil vystoupí pro naše žactvo již dnes," vyline se z reproduktoru a je to odměněno nadšeným hurá. Žáci vstávají a hrnou se ke dveřím, zbytečně učitelka jednou rukou tříská ukazovátkem do katedry a druhou si dělá u ucha kornoutek, aby zaslechla alespoň útržky ředitelových pokynů. Spolu s ní zaslechneme: "...ukázněně... pod dohledem učitelů... žáci z první třídy... neviděli přes ty větší... osobně popadnu za ucho a vyhodím... ostudu škole... v tom případě... žádný fakir už nikdy nepřijde..."

My máme to štěstí, že uslyšíme závěr hlášení nerušeně přímo z ředitelny.

Pan ředitel čte:

"...v tomto pořadí: první třída, druhá třída, třetí třída, čtvrtá třída a třída pátá jako poslední. Opakuji pro kolegy uitele závazné pořadí: První třída nastoupí jako první, druhá třída..."

*

Skromná tělocvična je už zaplněna. Nejmenší děti sedí na podlaze, větší na židlích a páťáci za nimi stojí, takže všichni na fakira dobře vidí.

Rádži Tamil je vychrtlý muž tragického pohledu. Právě uléhá na desku s hřebíky. Žáci nedutají, a když fakir vstane a ukáže svá děrovaná záda, je odměněn potleskem, který začne pan ředitel.

S druhým číslem jsou potíže. Rádži sundá ponožky, ulehne na podlahu, mezi prsty obou nohou vloží po kusu křídý a požádá ctěně publikum o jakékoliv slovo.

"Kretén!" vypálí pohotově Rosenheim.

"Záchod!" přidá se další hlas z chumlu stojících.

Žactvem je to vděčně přijato, ale ne tak ředitelem:

"To je ostuda. Pan fakir si teď jistě myslí, že jiná slova neznáte."

"Kurva!" pípne do ticha anonym, aby dokázal, že jiná slova zná.

Umělec v turbanu se blahosklonně usměje a řekne: "Pro mne ne problém toto napsat, mé nohy znají všechna slova napsat, ale raději oni píšou slova více krásná."

Jedna z učitelek pošeptá cosi žáčkovi z druhé třídy a ten se přihlásí:

"Jaro!" řekne.

"Ano, to je velmi krásné slovo," uleví se fakirovi a napíše na tabuli dvě jara, zároveň, jedno levou a druhé pravou nohou.

Pan ředitel opět vyprovokuje potlesk.

"A nyní já zapůjčím vám tyto tři kruhy. Ony spojeny. A vy můžete sami okusit, že nejdou od sebe a že také já nemám je všelijak naříznuté a tak podobně, že nějaký podfuk by v tom byl," řekne eskamotér.

"Tady! My to chceme taky zkusit!" volá pátá třída a kruhy putují dozadu.

"A nyní prosím kruhy zpět a já ukážu kouzlo," žádá Rádži Tamil.

Ale kruhy se nevracejí.

"Už jste si kruhy prohlédli, tak je vraťte, ať může produkce pokračovat!" volá ředitel školy dozadu.

"Vraťte okamžitě ty kruhy! Rosenheim, Čejka!" přidá se Maxová.

"My je nemáme," ohrazuje se Rozenheim.

"Když vy nevrátíte kruhy, nemůže být kouzlo," varuje kouzelník, ale kruhy nejsou.

"Ale když vy je vrátíte, tak já za odměnu ukáži kouzlo, které jsem neměl na programu. Já budu polykat oheň," slibuje již znervóznělý umělec. A má to svůj účinek. Žáci z nižších tříd se otáčejí dozadu a volají, aby páťáci už neblbli a ty kruhy vrátili. A žáci páté třídy také hledají na podlaze, jestli někomu neupadly, jenže bezvýsledně.

Ředitel si zjedná klid a řekne:

"Tak podívejte se. Jestli ty kruhy nebudou, než napočítám do tří, tak nejen že tady pan Mrázek nebude polykat oheň..."

"Rádži Tamil jméno mé," ukloní se nevrle Mrázek s rukama zkříženými na prsou.

"...nejen že pak fakir nebude polykat oheň, ale my se rozejdeme do tříd a bude pokračovat normální vyučování!"

pohrozí ředitel, což zvedne vlnu reptání a nenávisti vůči zloději kruhů mezi malými dětmi, zatímco větší žáci, jak se zdá, mají jisté potěšení, že se dospělým díky neznámému hrdinovi vymkla situace z rukou.

"Jedna... dvě... tři," odpočítá pomalu ředitel, a když vidí, že bezvýsledně, zamne si ruce a rozhodným krokem zamíří ke dveřím.

"Produkce končí, odchod do tříd, osobně si vás prohlédám, klackové mizerní, a u koho to najdu, ne dvojka, ale trojka z choivání, poněvadž je to krádež. Krádež a ostuda pro celou školu!"

Zatímco ředitel každému žákovi přejíždí po těle jako policista pátrající po zbrani, pan Mrázek balí fídlátka a stěžuje si mladé učitelce:

"To jsem ještě nezažil, tohleto."

"A to byly vaše poslední kruhy? Rezervní nemáte?" řekne soucitně učitelka.

"Kretění," odpoví Rádži Tamil, sundá turban a mrskne jím do krfru. Také si nenávistně strhne nalepený kníre, a tím se definitivně promění v pana Mrázka z Holešovic.

Tělocvična se vyprázdnila a ředitel školy se vrací ode dveří jako z prohraného zápasu.

"Nic. Jako by se do země propadly," rozhodí bezradně ruce.

*

Ještě jsme vlastně neviděli školu zvenčí. Je to řada dřevěných baráků, v každém po dvou třídách. Za posledním, kde je čtvrtá a pátá třída, jsou už předměstská pole. Pěšinou od školy ke konečné stanici tramvaje odchází nešťastný kouzelník s kufrem v ruce. Z oken školy zní dětský zpěv za doprovodu houslí.

"Žádnej neví, co je to železo,

žádnej neví, co je kroužek.

Kroužek je železo, má drahá Terezo,

žádnej neví, co je kroužek..." zpívají děti.

*

U černé asfaltové stěny školního záchodu čůrají tři žáci: Eda, Tonda a Lerch.

"Chcete něco vidět?" řekne Tonda a vysouká si košili. V pase ho objímají tři kouzelníkovy kruhy.

"Džuva!" vydechne v údivu Lerch.

Edův údiv je trochu zakalen pomyslením na nepoctivost tohoto skutku.

"Ředitel říkal, že je to krádež," zašeptá.

"Ale byla to sranda, ne?" zašklebí se Tonda, stoupne si na prkýnko záchodové mísy a ukryje kruhy na vodní rezervoár.

*

Tonda bydlí v kolonii nouzových domků, které se říká kolonka. Je to bizarní městská vesnice. Stavení jsou splácána z nejrůznějšího materiálu: z prken, neomítnutých cihel, posbíraných po bouračkách, střechy jsou buď plechové nebo z térového papíru. Ve štítě Čejkovic domku svítí smaltovaná cedule s reklamou na mýdlo Pilnáček.

Paní Čejková, ustaraná, ale vlídná žena, pere na dvorku před králíkárnou prádlo. Skloněna nad neckami odpoví Tondovi na jeho "Ahoj mami" a Edovi na "Dobrý den" úsměvem a pokývnutím hlavy.

Kluci přivázejí na dvorek jednak kočárek s malou Boženkou a jednak solidní jízdní kolo s balonovými pláští a veškerým vstrojením. Tonda obrátí bicykl koly vzhůru, takže spočívá na sedle a řídítkách.

"Krásný kolo je to náhodou," řekne uznale.

"Akorát, že je tátovo," odpoví Eda.

"Ale nejezdí na něm."

"Akorát když zaspí. Když zaspí, tak na něm jede do práce, aby to stih."

Tonda rozvine na zemi zaolejovaný hadr s náradím a velice hbitě začne kolo demontovat.

"To všechno musí pryč. Blatníky, nosič, světlo..."

"Co když se táta naštvě?" obává se Eda.

"Nemůže se naštvat. Bude jedině rád. Uděláme mu z toho lehký polozávodní kolo," je si Tonda svou věcí jist.

Ze sousedního domku se ozývá zatím nesrozumitelná manželská hádka. Žena ječí a muž občas slabě zaoponuje.

"Tam to zas vypadá," kroutí hlavou paní Čejková, které je před Edou hanba, že má takové sousedy.

"Klidně!... nemusíš vracet!" křičí žena.

"...nevrátím," bublá muž.

"Já husa! Co chlapů... lezlo! Voráček, Erenberger, Fantík... řeznictví v Úvalech... jako panna... kam jsem dala voči!" kvílí ženský hlas.

"...úplně buší srdce... na svědomí," zaskuhrá mužský. A ještě dodá: "...špendlíčkem hrabat!"

"To jsou lidi, co?" řekne paní Čejková s pohledem na Edu.

Eda přikývne.

"A to máme na denním pořádku. To u vás v činžáku nemáte takový rodiny, že ne?"

"To ne," usměje se Eda a pro jistotu zahoupe kočárkem, protože od sousedů se právě ozval třesk rozbíjeného talíře. Pak přičapne na bobek k Tondovi:

"Proč se tak hádají?"

"Protože on nikam nemůže," odpoví Tonda přes dráty zadního kola.

Eda se nad tím zamyslí, a zatímco ženská dál ječí a mlátí hrnce, zeptá se:

"A kam jako?"

"Právě, že nikam," odloží Tonda zadní blatník na hromádku již demontovaného příslušenství.

Odvedle muž něco truchlivě zamumlá a ženská polnice rozzízne vzduch:

"Klidně! A lehni si do ní rovnou. Kapoune!"

"Ten bude zase v čeným, uvidíte, že jo," předpovídá paní Čejková nad neckami. "Pojď mi pomoci, vylejeme to."

K Tondovi se neobratně připojí i Eda a všichni tři vylijí špínu z necek do kanálku.

Ze sousedního domku vyjde muž v černých šatech. Má bílou košili a černou vázanku a černé vyleštěné polobotky.

Ještě mu není padesát. Dosedne na staré automobilové sedačky, které tu slouží jako lavička, a zhluboka si vzdychne.

"Tak už jste zase přichystanej, pane Plíha?" řekne paní Čejková, věšíc prádlo.

"Slyšela jste to?" odpoví pan Plíha a namočí si hřeben do kbelíku s vodou, který tu stojí pod okapovou rourou. "Mně úplně buší srdce."

Eda pozoruje pana Plíhu, jak si v mokřých, prošedivělých vlasech dělá pěšinku a pečlivě se češe.

"Kam jde?" zašeptá Eda.

"Je připravenej do rakve," odpoví Tonda.

"Každou chvíli mě to musí klepnout, paní Čejková, to není jinak možný," chytne se muž za srdce.

"Že vás to baví pořád, takhle se štěkat," oduší paní Čejková.

"Baví? Myslíte, že mě to baví? Jí se zeptejte, co jí na tom baví, takhle člověka mořit k smrti!" heká Plíha.

"Když mu nadává, tak se Plíha vždycky takhle obližne a voholí, prej aby s ním neměla do rakve práci," pochcťává se Tonda a odloží na hromadu demontovaných součástí další blatník. Eda neví, co si o tom má myslet, ale velice ho to zajímá. Z okna vyletí provaz, a za ním vzkaz:

"Tady máš, kdyby ses chtěl voběsit!"

"No, vidíte ji!" vzdychne Plíha.

Tonda, který právě vybavil přední kolo plechovým hřmotičem, obrátí bicykl zpátky pneumatikami na zem.

"Ten je, co?" pochválí si výsledek své práce.

"Nevím, co táta, až to uvidí..." řekne s velkou obavou v hlase Eda. Obava je oprávněná, neboť tatínkovo jízdní kolo má teď jen to nejnnutnější: kola, řídítka, šlapky a rám. Ostatní je vedle na hromadě.

"A teď dávej bacha, co jsem pro tebe vyrobil. Budeš mrkat na drát."

S těmi slovy zajde Tonda do kůlničky a vyveze odtud svůj výrobek: je to bednička na dvou kolech z dětského kořárku, opatřená ojí. Tonda s očima na Edovi očekává údiv a dočká se ho.

"To je bezvadný," žasne Eda a přihlíží, jak Tonda váže ojku silným drátem k sedlu kola.

Boženka se právě probudila a začíná vrnět.

"Klid maličká, budeš jako ve vatičce," rozprostírá Tonda do vozíku pytel s trochou sena. Pak svýma zašmírovanýma rukama bere z kořárku peřinku a Boženka je posazena do přívěsu. Konstruktor pamatoval i na očka pro připevnění kožených řemínků. Holčička je připoutána a zdá se, že se jí v novém vozidle líbí.

Tonda uchopí své kolo a řekne:

"Můžeme vyrazit!"

Když paní Čejková zaslechne rachot vyjíždějících kol, vyhlédne zpoza cíchy a spráskne ruce:

"Vždyť to dítě zabijete!"

Ale kluci už ji neslyší.

Eda prožívá nezapomenutelně krásné chvíle. Opře se s plnou vervou do pedálů. Občas se ohlédne dozadu na holčičku. Proud vzduchu jí čechrá vlásy, výmoly cesty ji natřásají, je trochu vystrašená, ale to jde jen o poprvé, však ona si zvykne.

"Hlídáš ségru?" volá Tonda.

"Hlídam!" křičí Eda nadšeně.

"A jezdíš si?"

"Jezdím!" překřikuje Eda rachot tatínkova kola.

Zajedou na starou vyvážku. Kdysi sem vyváželi suť, popel a všechno možné a po čase je z toho řada slehlých kopečků, mezi nimiž se dá dobře zkoušet cyklistická obratnost.

Tady si Boženka vskutku přichází na své. Hned se s ní kárka naklání vlevo, hned vpravo, ještě že je připoutána v postroji. Konstruktor počítal se vším, ale s čím nepočítal, je odstředivá síla. Vyskytne se zrádná zatáčka, přívěs je zaskočen její ostroší, naklání se na bok, už jede jen po jednom kolečku, ozve se šeredný zvuk, to drhne bočnicí o zem, Eda se obrací po zvuku a zděšeně brzdí, protože Boženka je za své bezpečnostní řemínky vlečena po škváře.

Dítě začne brečet, teprve když se vzpomene na šoku. Růžové oblečky jsou na boku a na zádičkách zcela černé. I jedna ručička je černá. Kluci ji zblízka prohlížejí, jestli neteče krev.

*

Za neustávajícího Boženčina pláče svléká paní Součková kdysi růžový svetříček a kdysi růžové dupačky. Má také slzy v očích. Zkoumá nahé tělíčko, kromě oděrek na dlani levé ručičky neshledá nic. Ještě zkusí dítěti ohnout obě ruce a nohy a pak je k sobě s úlevou a lítostí přitiskne.

Eda stojí jako zpráskaný pes.

Maminka ukáže prstem do kouta a Eda ví, co to znamená. Klekne si na podlahu čelem ke zdi a v této potupné poloze pozoruje jednotvárný vzorek malby, který tu natiskl váleček pana Chrousta.

*

Hodina českého jazyka probíhá jako obvykle. Paní učitelka Maxová ve svém šedém plášti jakž takž upoutává pozornost dvou tří žáků v prvních lavicích, dál se její výklad o psaní velkých písmen nedonese.

Zato palebný dosah žáka Rosenheima je mnohem větší. Stílí gumičkou papírová "bábrlata" přes celou třídu. Jeho cílem je školní obraz "Hrad Karlštejn". Každou střelu doprovází Rosenheim hvízdáním, napodobuje věrně sestupné glisando letícího granátu, jak ho zná z válečných filmů.

Z lavice pod Karlštejnem mu žák Máček palcem zdviženým vzhůru hlásí zásahy.

Učitelka napíše na tabuli slovo Praha a podtrhne začáteční písmeno:

"Každý ví, že ve slově Praha píšeme velké P, ale pozor, ve slově pražský, prsty napíší, co ústa řekla, "je třeba psát malé p. A stejně tomu je se jmény ostatních měst."

Pod Prahu napíše drolící se křída slovo Moskva.

Rosenheim vystřelí a hvízdne.

"Rosenheime, nehvízdej, nejsi na pastvě," přeruší Maxová výklad unavenou učitelkou formulkou. "Kdo půjde napsat přídavné jméno?"

Hlásí se Eda.

Právě když je uprostřed slova "moskevský", Rosenheim znovu zahvízdá a Máček potvrdí, že Karlštejn dostal zásah.

Učitelka je dnes neklidnější než jindy. Kolem úst jí to zaškube a uhodí ukazováčkem o katedru:

"Rosenheime, ještě jednou hvízdeš a budeš přefázen do Vršovic. Tam už si s tebou poradí!"

Eda dopíše své přídavné jméno a učitelka od něho převezme křídlo. Vzápětí se to stane. Právě v okamžiku, kdy Maxová zády ke třídě podtrhává velké a malé M, Rosenheim vyjme z otvoru v lavici skleněný kalamář s inkoustem a jako kámen ho vrhne po učitelce. Nikdo neví, zda měl v úmyslu zasáhnout ji. Pravda je, že kalamář se roztříštil o tabuli těsně vedle její hlavy. Nastane ticho. Učitelka se pomalu, velice pomalu obrátí ke třídě. Ve tváři a na svém šedém plášti je potřísněna tmavomodrými cákanci inkoustu. A do toho ticha řekne Rosenheim hlasem, který mu přeskočí, neboť začíná již mutovat:

"Povídám, chci do Vršovic!"

My čekáme, že paní učitelka Maxová propadne hysterii nebo že se rozpláče zoufalstvím. Nic takového. Ona se rozhlédne po ztichlé třídě a po tváři se jí rozlije úsměv. A s tím blaženým úsměvem projde uličkou mezi lavicemi ze třídy do šatny a odtud ven před školu. Žáci se nahrnou k oknům a dívají se za ní. Nejde pěšinou, jako šel nešťastný kouzelník, jde ve svém šedém plášti trávou a bodláčím jakoby někomu milému vstříc, v jedné ruce ukazovátka, ve druhé křídlo, a šťastně nabírá do nozder větřík, protože se právě zbláznila.

*

V šeru zadrnčí budík. Ruka po něm hmatne a utiší ho. Pak nahmatá lampu na nočním stolku a rozsvítí ji. Je to Edova maminka. Chvilí mžourá na budík a pak řekne:

"Fanouši, my jsme zaspali!"

Tatínek se vzrušeně posadí.

"Asi nebo opravdu?"

"Asi opravdu," odpoví s obavou v hlase maminka. "Špatně jsme ho nařídili! Místo na šest jsme ho nařídili na půl sedmu."

"My jsme ho nařídili: Tys ho nařídila!" leze otec nevrle z postele.

"Já jsem ho špatně nařídila," přiznává maminka a také vstává.

"Bože, neumí nařídít budík..." vrčí tatínek.

"Nezlob se, Fanouši. Ale na kole to stihneš, ne? Když si vezmeš kolo. Já ti s sebou dám štrúdl. A jabko. Sníš si to cestou," povídá maminka, aby nepovídal tatínek.

"Ano, já pojedu na kole, jednou rukou budu jíst štrúdl a z druhý budu přikusovat jablko," stačí si ještě otec cestou ke dveřím ukázat na čelo.

Ale sáček se závinem a jeblkem vezme na milost a hodí ho do aktovky.

Venku je šedé říjnové ráno. Tatínek vynesl své kolo ze sklepa před dům v takovém spěchu, že si teprve teď, když už chce nasednout, všimne, jak vypadá. Na okamžik zapochybuje, je-li vůbec jeho. Bezděčně sáhne do míst, kde býval nosič a blatník, jestli se mu to nezdá, pochybovačně zavrtí hlavou a naskočí. Ozve se rachot. Tatínek se domnívá, že se mu aktovka dostala do drátů a oddálí ji. Rachot pokračuje. Chodci spěchající tichou ranní ulicí do práce, se za ním ohlížejí. Tatínek zastaví, a protože je technik, brzy objeví zdroj hluku a vztekle ho vyradí z činnosti. Jak jede, stále pohybuje ústy.

Je téměř jisté, že nadává.

*

Před domem ukládá maminka malou Boženku do kočárku.

"A nejezdí daleko, vypadá to na déšť," přikazuje Edovi.

Nad kočárkem se nakloní silná sousedka. Je to paní Mlejnková. V ruce má krajíc chleba tlustě namazaný sádlem.

"Hezká," řekne s plnou pusou.

"Že vy to snesete takhle tlustě namazaný," diví se maminka.

"Za války jsme nemohli, teď můžem. Je domácí, od sestry ze Zbiroha," řekne Mlejnková a vzpomene si: "Jo víte, kdo umřel? Ta Klečánková."

"Tu jsem neznala."

"Ale znala. Taková vyzáblá. A mladá byla. Nebylo jí ještě padesát..."

Edu úmrtí nezajímají, a tak vyrazí s kočárkem směrem k ohradě, kterou je obeháno skladiště železničních pražců.

*

Na strništi postávají hloučky dospělých a dětí s hlavami vyvrácenými, jak hledí k obloze. Je den na pouštění draků.

Někteří se majestátně vznášejí vysoko nad městem, zvláště takzvané krabice, klasičtí draci nedosahují takových výšek a někteří padají jako komety dolů a musí se jim povolit tah, aby se uklidnili.

Za ohradou je závětrří. To potřebují Tonda Čejka a starší kluk jménem Stavinoha pro svou nebezpečnou práci.

"Ahoj!" pozdraví je Eda.

"Těbůh," odpoví Tonda, aniž zvedne oči od díla, zatímco Stavinoha na pozdrav neodpoví.

"Co děláte?" zajímá se Eda.

"Vidíš ne?" odbude ho Tonda, který se k němu před Stavinohou nechová tak srdečně, jako když jsou sami.

Eda vidí, že odcizený kamarád pracuje s municí. Kleštěmi vyviklává z nábojů projektily a střelný prach sype na hromádku.

Přítom něco žvýká.

"To jsou vostrý?" ptá se Eda.

"Jasně!"

"A není to nebezpečný?"

"Je," mrkne Tonda na Stavinohu a oba se s převahou rozchechtají. Stavinoha má v ruce stříbrnou nábojnici větších rozměrů. Gumičkami ji připevňuje kormidýlka.

"Už jsi někdy žvejkal?" zeptá se Tonda a přitom z pusy natáhne žvýkačku na vzdálenost paže.

Eda zavrtí hlavou.

"Stavinoha, máš ještě?"

"Už jenom půlčíka," zahučí Stavinoha.

"Dej mu. Von ještě nikdy nežvejkal."

Stavinoha má na hlavě pletený přídržovač vlasů, kterému se říká kříž. Sáhne pod něj v místě za uchem a podá Edovi půlku Chewing Gum Wrigle.

"Americká," podotkne Tonda a ještě poradí:

"Ne abys to spolk. Jenom to kousej a převaluj to normálně v hubě."

Eda poprvé v životě žvýká. Je to zážitek.

"Díky," řekne vděčně s pohledem na Stavinohu.

Stavinoha neodpoví. Vykročí po strništi k rezavé železné trubce namířené šikmo k obloze a podepřené dvounožkou z latěk. Naposledy upraví raketě kormidla a vsune ji zdola do roury. Tonda nasype pod zadek stříbrné hiltzny hromádku střelného prachu a ten potom sype dál a dál, až je z něj cestička dobrých patnáct metrů dlouhá.

Stavinoha se rozhlídne a řekne:

"Vodjed' s tím kočárem."

Eda odtlačí Boženku až k ohradě.

"Jak vysoko to vyletí?" volá odtud.

"Tisíc metrů, vid' Stavinoha?"

Stavinoha přikývne a sáhne do kapsy pro zápalky. Škrtně a hodí hořící sirku do míst, kde začíná stezka střelného prachu. Rychlost, s jakou se oheň smýkne k odpalovací rampě, Edu udiví. S rozšířenými zorničkami sleduje, jak to pod raketou zazářilo a jak se vyvalil dým. Byl připraven na to, že po zážehu střela vyletí k obloze ve směru, který jí udává železná roura, a proto ho překvapilo, když syčící raketa prodrkotala hlavní a na jejím konci vypadla na zem a tam začala divoce rejdit. Také odborník Stavinoha je tím zaskočen. Nešťastně zkriví tvář. Jeho střela, podobná šílené myši, které někdo zapálil zadek, kličkuje po strništi, syčí, vyskakuje a zase dopadá a dostává se až mezi pouštěče draků. Děti ukazují tatínkům nezvyklou podívanou, tatínkové odhazují špulky s motouzem, berou děti do náručí, draci ve výtvrkách klesají k zemi, raketa šmejdí po poli, jako by hledala cíl, až jí konečně dojde palivo a zůstane ležet, vydechující poslední čoud, který už nemá sílu k pohybu.

V nastálém tichu křikne jeden otec na děti, které se rozběhly k raketě:

"Nesahejte na to!"

A druhý otec, muž hrozivé postavy, pohlédne nepřátelsky k ohradě. Pak vykročí. Pachatelé se dají na útěk.

Tonda se projeví jako kamarád a pomůže Edovi tlačit kočárek. Útěk je tak rychlý, že robustní muž brzy zanechá pronásledování a pošle za provinilci jen pár hrozeb.

Když je zadýchaná trojice v bezpečí a když Stavinoha zkonstatuje, že by to chtělo buď delší trubku nebo jiné palivo, Eda se náhle zastaví, podivně vyvalí oči a pak si strčí prsty do krku ve snaze vyvolat dávení.

"Co je mu?" diví se Stavinoha.

"Co je tí?" přeloží to Tonda.

"Spolknul jsem žvej...kačku..." řekne bolestně Eda.

"To nevádí, vole. To se ti nic nestane," uklidní ho Tonda.

"Ale když už jiná není," znovu cpe prsty do krku nešťastník.

"Neboj se, zase bude, vid', Stavinoho?" plácne ho po zádech Tonda. A tím plácnutím z Edy sežvýkaná guma vypadne.

"Sláva!" ulevní se Edovi. Zvedne vzácný chuchvaleček z prachu cesty, trochu ho ofukne a znovu ho blaženě vloží do pusy.

Začne pršet. Velké kapky se rozpíjejí na dečce kočárku.

"Tak ahoj," řekne Tonda, a odcházeje, hvízdá si na prázdnou nábojnici.

"Tak ahoj," řekne Eda.

Stavinoha je starší a důležitý, zdravit nemusí.

*

Doma je příjemně. Maminka sešívá oblečky pro panenky. Vlevo má nastříhané díly a vpravo hotovou práci. Když ustane hrkání šicího stroje, je slyšet klidný tikot kuchyňských hodin a Boženčino žvatlání. Eda jí domácí perník, zapíjí ho mlékem a dívá se, jak po okenním skle stékají dešťové kapky.

Z předsíně se ozve přibouchnutí dveří.

Maminka pohlédne na hodiny:

"Taťka jde. Dneska si vzal kolo, tak je doma dřív," řekne spokojeně. A tím idyla končí.

Na prahu kuchyně stane promočené strašidlo. Špinavý pruh kalu se mu táhne od pasu vzhůru přes prsa až na

zablácený obličej, z něhož zůstaly čisté jen oči, plné děsivé výčitky.

"Kde jsou moje blatníky?" řekne netvor zabudnut pohledem do svého syna. Eda není schopen slova. S otevřenými ústy civí na zřízeného otce.

"Kde jsou moje blatníky?" ptá se blátivec podruhé, tentokrát už na cestě ke kredenci. A jak zběsile přehrabuje zásuvku, je vidět, že má i na zádech pruh řídkého bláta. Maminka ví, co tatínek hledá, a vyskočí od šicího stroje, aby dítě chránila svým tělem. Otec má v ruce největší vařečku, kterou v kredenci vystrachal. Eda zvrhne hrnek a mléko se rozlije po ubruse s vyšívanými kvítky.

"Tou ne!" vykřikne maminka a dá tatínkovi do ruky menší vařečku.

"Taťko, jestli ho zmrazíš!"

"Neschovávej se za ženskou, zbabělče!" zvolá otec. Eda nechce být zbabělec. Statečně, ale s pláčem na krajíčku vyjde tedy z úkrytu matčina těla. Paní Součková si zakryje oči.

*

Než se ráno otevře škola, posedávají žáci na železném zábradlí nebo na školních brašnách před vchodem. Tonda hraje na foukací harmoniku "Škoda lásky".

"Na všech frontách!" vykřikne hádavě Eda.

"I Němci?" nevěří tomu Lerch.

"Táta říkal, že na všech frontách," trvá na svém Eda.

"Pochybuju, že by si Němci zpívali Škoda lásky, když neumějí česky," přidá se k pochybovačům Chramosta.

"Američani ji zpívali, když šli do boje, a Rusové taky, když šli do boje," tvrdí Eda.

"A Japonci?" chce vědět Lerch.

"To nevím."

"A partyzáni?"

"Partyzáni nemohli zpívat, aby se neprozradili, vole!" triumfuje Chramosta. Všichni s ním souhlasí.

Tonda přestane hrát a kluci vstávají. Přichází školník a za ním dvojice mužů: ředitel školy a po jeho boku asi pětatřicetiletý muž v naleštěných kožených holínkách, rajtkách a khaki košili. Přes hrud' se mu pne řemínek opasku typu "dohoda". Zraky všech žáků jsou upřeny právě na tohoto nového muže se smolně černými vlasy učešnými na patku. Když školník odemkne a vojensky oděný člověk vchází do dveří, nikomu neujde, že má vzadu na opasku kožené pouzdro s revolverem.

"Jelikož paní učitelka Maxová je dlouhodobě nemocná, přišla na naši školu posila, zde pan učitel Hnízdo," oznámí ředitel, když se žáci nahrnou do učebny. "Já ho zde vítám a věřím, že při svých zkušenostech z protifašistického odboje vezme třídu pevně do ruky a ... kde je Rosenheim?" pohlédne ředitel do prázdné třetí lavice u okna.

"Chybí," odpoví třída.

"...a že zneškodní všechny ty rádoby hrdiny, a jak říkám, pověst třídy, která je velmi, velmi pochroumaná."

S těmito poněkud nesouvislými slovy podává novému učiteli pravici. Hnízdo sklopne podpatky a stiskne mu ji zřejmě silněji, než čekal. Ředitel pohlédne na svou ruku a bezděčně zopakuje:

"Pochroumaná. Tak mnoho zdaru!"

Třída vstane a ředitel odejde.

Repetent Rosenheim se přilouká ke škole. Chce vejít, ale pak si všimne, že okno do třídy, a to v místech, kde je katedra, je pootevřené. Příkrčí se, a osvícen dobrým nápadem, doplízí se až pod okenní rám. Tam hvízdne na prsty a v mžiku jako kočka zmizí ve dveřích.

Nový učitel vyhlédne ven, ale nikoho nevidí.

*

Rosenheim vezme vehementně za kliku a vrazí do třídy v pevném přesvědčení, že bude legrace. Hlásí:

"Nějakéj blbeček nám tu pod voknem hvízdá. Tak jsem vzal šutr..." Rosenheima zarazí nezvyklé ticho. Všichni spolužáci sedí s rukama za zády, hlavy obrácené k němu, a od katedry ho k sobě stídným, ale nekompromisním pohybem ukazováku zve cizí vojenský činitel.

Rosenheim jde uličkou k němu, ale ještě neztratil glanc, ještě se usmívá.

"Jak se jmenuješ, chlapče?" zeptá se celkem mírně učitel.

"Rosenheim."

"Jdeš pozdě, Rosenheimie, víš o tom?"

"Vo fous," ohradí se tázaný.

Třída se tomu chce zasmát, ale Hnízdo to jediným přejezdem svých očí v zárodku potlačí. Učitel pohlédne na své letecké hodinky s fosforovými číslicemi v černém poli a řekne:

"O čtyři a půl minuty."

Pak učitelova chlupatá ruka sáhne na stůl pro něco, co tu nebývalo. Je to rákoska.

"Nastav ruku."

Rosenheim nevěří svým očím, v jakých změněných poměrech se octl, ale ruku nastaví. Na dlaň dopadne štípaný úder.

"Druhou..."

I druhou Rosenheim nastaví.

"Dvě za pozdní příchod," vysvětluje učitel a pokynem ruky si vyžádá další nastavování.

"Dvě za hvízdání pod oknem..."

"To jsem nehvízdal já!" vzepře se delikvent.

"A dvě za lhaní," uzavře Hnízdo při šesté ráně.

Jsou to očividně rány bolestné, protože otrlý Rosenheim má slzy v očích. Cestou do lavice si je setře rukávem a zvolá v potlačeném pláči:

"Bít se nesmí. Se řekne doma!"

"Má pravdu ten chlapec," přikývne učitel a začne přecházet po třídě, vrzaje pravidelně kůži svých hlínek.

"Tělesné tresty jsou na našich školách nepřipustné. Až na jednu výjimku. A tou je tato třída. Třída, která přivede svou učitelku do bláznince, se naopak bít musí a je na to výnos ministerstva školství. Jestli vás to zajímá, je to výnos číslo 284/C/45."

Za naprostého ticha ohne učitel Hnízdo rákosku do oblouku a pokračuje:

"Budu vás trestat tímto středověkým nástrojem, dokud se budete chovat jako ve středověku. A jelikož to budu dělat nerad a jen pro vaše dobro, bude pravidlem, že mi každý za exekuci poděkuje a pak si podáme ruce na znamení, že naše přátelství trestem neutrpělo újmu. Předvedeme si to na těchto dvou chlapcích, kterým nevadí, že mluvím, a klidně se baví."

Tonda s Edou dostanou na každou dlaň po jedné ráně. Když poděkují, učitel jim potřeše pravici.

Pátá třída zírá v němém úžasu, jako by nestačila všechny ty novoty pojmout. Je to exhibice. Je to od Hnízda herecká práce, která se nemíjí účinkem.

"Na tuto školu dávají učitele za trest. Do vašeho rajónu, jak mi bylo řečeno, se před válkou odvažovali policisté pouze na koních a vždy ve dvou. Já si tuto nechvalně známou školu naopak vybral, protože jsem si zvykl hlásit se dobrovolně do první linie. Nebál jsem se fašistů, nevím, proč bych si neměl poradit s vámi."

Co je to za člověka, ten Hnízdo? Je imponující. První tah v této hře mu vyšel. Cítí to. Nám dospělým je trochu podezřelý. Zavání hochštaplerstvím. Ale žáci páté třídy ten závan ještě neregistrují. Učitel si můž dovolit dlouhé pauzy, nemusí zvyšovat hlas, klidně sází svá slova v promyšleném pořadí a včerejší grázlové sedí s rukama za zády a vypadá to dokonce, jako by tak seděli rádi. Lidové úsloví by řeklo, že možná potřebovali kázeň jako prase drbání.

Učitel Hnízdo vyhlédne z otevřeného okna. Naskytne se mu pohled přes palouk, za nímž stojí žlutý přízemní domek. Mladá žena přehodila právě přes parapet okna peřinu a několika bouchanci ho načechrala. Aniž odvrátí pohled, Hnízdo sáhne po paměti do své aktovky ležící na stolku a vyjme odtud dalekohled. A my teď, ozbrojeni jeho čočkami, vidíme, že ve žlutém domku bydlí krasavice, kterou známe z hospody U Lukešů, ano ta, za níž tam přišel její muž, řidič tramvají. Žena ví, že je pozorována, a znovu poplácá peřinu. Pak, hledíc stále ke škole, s úsměvem, který může být také obranou proti rannímu slunci, peřinu uhladí. Znovu ji poplácá a znovu ji pohladí. Jsou to pohyby nevinné, hospodyňské, ale je v nich i vděčnost k té přikrývce za noční teplo a někdo by si je mohl vyložit i jako pohyby zváci.

Zatímco učitel obzírá okolí školy, zraky žáků spočívají nad jeho zadkem, na malém pouzdru s pistolí. Hnízdo, jako by to věděl, odloží dalekohled a řekne:

"Je to ráže 6,35. Malá osobní zbraň. Ne všichni váleční zločinci jsou pochyťáni, ne všechny účty jsou vyrovnány." S těmito slovy vyjme malý revolver z pouzdra a cvičeným hmatem uvolní zásobník. Vysouká z něj na dlaň šest lesklých nábojů. Projde uličkou, aby si je mohl každý prohlédnout.

*

Je podvečer. Eda prochází vrátnicí transformační stanice téměř po špičkách. Je tu ticho, mezi dvěma schránkami na karty se jmény zaměstnanců visí jako oltář velké píchací hodiny a jejich pomalý, velebný chod zvyšuje vážnost tohoto místa.

"Co chceš?" rozlehne se vykachlíkovanou prostorou.

"Nesu tatínkovi večeri," pozdvihne Eda na důkaz pravdivosti síťovou tašku s kastrůlkem a termoskou.

Vrátný zvedne sluchátko a vytočí dvě čísla.

Pak řekne: "Franto, máš tady kluka. Jo."

Chlapec jde asfaltovou cestou uvnitř závodu. S každým jeho krokem přibývá hlubokého hukotu. Blíží se ke klecím, v nichž jsou jako nebezpečná zvířata uzavřeny transformátory. Na klecích jsou cedulky s výstražnými červenými blesky. Chlapec jde co nejdál od nich. POZOR! VYSOKÉ NAPĚTÍ, ŽIVOTU NEBEZPEČNO! varují ho nápisy. Pak se mu rozjasní tvář. Spatřil tatínka, který mu jde naproti. Otec převezme tašku, přičichne ke kastrůlku, jehož pokličku skrz oka tašky připozdvihl, a jdou spolu podél klecí.

K zlověstnému hukotu se přidává zvuk ventilátorů, které přehřáté šelmy chladí.

"To jsou transformátory," vezme tatínek Edu kolem ramen.

"Já vím," přikývne Eda a pak zaváhá, má-li to říci, ale řekne to: "Tati, to jsi ty."

"Jak to?" nechápe otec.

"Tak ti říkají. Říkají ti Trandák."

"To víš, každému se v práci nějak říká," usměje se tatínek.

"Ale, není to nic hanlivého, aby sis nemyslel. To je náhodou nejdůležitější, co tady máme, trandáky."

Otec se zastaví před hučícím obrem.

"A jsou nebezpečný."

"Jako ty, když se naštvěš," řekne Eda.

"Když se opravuje, tak se musí k němu do klece. A nejdůležitější je to první šáhnutí, jestli je opravdu vypnuté. To musím já. Vidíš tu tyč?"

Eda pohlédne na dlouhou černou tyč, která je upevněna na zdi.

"Tou na něj sáhnu nejdřív. A když to nezarsší, tak mám jistotu, že není pod proudem, a jdu a sáhnu na ty dráty holou rukou."

Na vodičích v blízkosti izolátorů to krátce završí.

"Bojíš se?" zeptá se Eda.

"Bojím, protože kdyby tam byl proud, tak by mě to spálilo na uhel. Ale když na to sáhnu a nezčernám, tak na tom můžou montéři dělat."

"Už někoho spálil?" dívá se chlapec s nedůvěrou na hučící, zdánlivě klidný agregát, který klame tím, že jeho smrtelná síla je neviditelná.

"Lidi uhořeli už. Hejplík v Ervěnicích, Hlavatý v Opočínku..."

Na tatínkově pracovišti je to veselejší. Je to velká hala, uprostřed které sedí proti sobě u manipulačních stolů dva lidé: tatínek a pan Skokan.

"Tak co mi neseš dobrýho, Kamile?" zvedne oči od jakýchsi výkazů pan Skokan.

"Vám nic," řekne s úsměvem Eda, protože je to stará známá hra.

"A nejsem žádnej Kamil."

"Ale to je nemilé, Kamile!" vyplňuje pan Skokan rubriky, potěšen, jak se mu to rýmuje. "Velice nemilé, lakemej Kamile!"

"Pojď," řekne otec. Projdou za podkovu pultů až k malému oknu. Tatínek ho tevě. Venku je šero. Eda se dívá z okna, tatínek na hodinky. Když se vteřinová ručička docourá ke dvanáctce, tatínek sáhne na spínač a město pod oknem se rozsvítí. Řetězy pouličních lamp vystoupí ze tmy a rozdělí ji na čtverce a obdélníky.

"Svítil!" zvolá Eda.

*

Mocný hvizd píšťalky rozřízne vzduch.

Na trávníku, který slouží škole jako hřiště, hraje pátá třída fotbal. Branky jsou z tašek, svertů a šepic, soudcem je pan učitel Hnízdo. Ten právě nekompromisně míří ukazováčkem na drn, odkud bude proveden trestný kop. Hraje se jako o život. Kluci jsou zrudlí, udýchaní a zpocení.

Soudce není tak soustředěn na hru jako hráči. Rozptyluje ho diváci, přesněji řečeno divák: před žlutým domem stojí černovláska a vytrvale sleduje honbu za míčem. Hnízdo se na ni usměje, ona se také usměje. Hnízdo ji pozdraví úklonem hlavy, ona stejným způsobem odpoví. Ačkoli hra se přesunula na druhou stranu, Hnízdo se drží u žlutého domku.

"Manžel je řidičem tramvají," řekne rovnou z výkopu mladá paní.

"Ano?" podívá se Hnízdo.

"Ano," řekne žena a doprovodí to důležitou grimasou a komickým pohybem pravice, ilustrujícím manželovo otáčení klikou reostatu.

Oba se tomu zasmějí, zůstanou očima na sobě a učitel Hnízdo přestane vnímat utkání.

"Góól!" vyruší ho řev a také žák Lerch, který ho tahá drze za rukáv košile a křičí: "Pane učitel, gól! Tři tři!"

"Výborně, kdo byl střelcem?" sehraje učitel zájem.

"Dušička."

"Skvělé Dušičko!" pochválí učitel autora branky a vrátí hru do středu hřiště. Když se pružnými poskoky do strany, jimiž se mladé ženě předvádí v rajtkách a lesklých hlínkách hned zepředu a hned zezadu, dostane k jejímu domku, řekne:

"A to on nemůže znenadání přijít domů, vidíte? To on by způsobil v dopravě pěknou kalamitu, počítám."

"To víte, on musí podle jízdního řádu," odpoví žena a bez přechodu dodá: "Mám pravý kafe z UNNRY."

Soudcovská píšťalka se octne v Edových ústech.

Poctěn tímto úkolem, pobíhá poctivě za klubkem hráčů.

*

Žena řidiče tramvají stojí nad elektrickým vařičem a tlačí nádobu na její plotýnku, aby přivedla vodu rychleji do varu. Je slyšet, jak voda začíná přist, tu a tam sykne kapka, která stekla k žhnoucímu kovu.

Hnízdo sedí s nohou přes nohu za stolem. Čistý ubrus a vázička na stole prozradí, že s návštěvou bylo počítáno.

Hnízdo sklouzne pohledem po ženě zdola nahoru do pantoflíček s bambulkami přes skládanou sukni a bílou jupku až ke smolným vlasům, které teď takřkávají tvář. Pak vstane a řekne:

"Máte tak dlouhé vlasy..."

"Dlouhé vlasy, krátkej rozum?" pohodí žena hlavou, ale vlasy se zase vrátí tam, kde byly.

Hnízdo k ní přistoupí a vezme hřebínek, který byl zatknut u temene, a prameny, které cloní tvář, jím pročísně. Dívají se na sebe a pan učitel se dál tím hřebínkem probírá v černé záplavě.

"Pane učitel!" vpadnou do pokojíku Rosenheim s Edou jako dva granáty. "Že když je nastřelená ruka, tak se nekope desítka!"

A v této chvíli učitel osvědčí svou chladnokrevnost. Nedbaje granátů, dál rozčesává černou hřivu a klidně odpoví:

"Je-li ruka nastřelená, pak v žádném případě."

"Tak vidíš, vole," řekne určitený Rosenheim Edovi a oba vyběhnou. Teprve venku Edovi dojde, co viděl. Zarazí se, a pohlédne ke žlutému domku. Vítr povívá záclonkami a ozve se odtud perlivý ženský smích.

"Aut! Magore! Jsi slepej?" drcne do něj Rosenheim.

Eda se vzpamatuje a zapíská tak silně, až se kulička v píšťalce vklíní do otvoru.

*

Tonda je první u Součků. V předsíni se zul a teď zkouší v ponožkách hladkost naleštěného linolea. Rozhlíží se, jako se

rozhlížíme při prohlídce zámku. Na gauči pokrytém plyšovým přehozem jsou vystaveny ručně vyšíváné polštářky. Válec gauče má střepec jako turecký fez. Nad ním visí obraz Žně.

"Ten namaloval náš táta," poznamená Eda.

"Sám?"

"No. Podle pohlednice. Von umí všechno."

"Pánové!" obrátí Tonda skleněnou kouli a žasne, jak uvnitř padá sníh.

Oba mluví polohlasně, jako by se sem vloupali.

Na stole je mísa s pocukrovanými buchtami.

"Proč je v každý buchtě díra?" diví se Tonda. Má pravdu, do boku každé buchtu vede otvor.

"To dělám já prstem, abych věděl, který jsou s tvarohem. Já tvaroh nerad," vysvětlí Eda původ děr.

"Mně tvaroh nevadí. Jestli chceš, tak já ty tvarohový sežeru," sáhne kamarád pro buchtu, jejíž otvor se nečerná povídky.

"No, sežer je," souhlasí Eda. Přistavil si židli ke knihovně, kde jsou snad všechny spisy Aloise Jiráka, něco od Sokola Tůmy, Palackého Dějiny, obrázek Karla Halvíčka Borovského, sádrová bustička TGM a psa vlčáka a celá rudá řada hřbetů červené knihovny. Eda sáhne až do horního regálu pro objemnou knihu. Je to Domácí lékař. Ten byl zřejmě cílem dnešní schůzky.

Domácí lékař je opatrně položen na plyš gauče a chlapci k němu přikleknou.

"Nepřijde nikdo?" ubezpečuje se Tonda.

"Táta je v práci a maminka je se ségrou u doktora," uklidní hosta i sebe Eda.

"My jsme taky u doktora, jenže domácího," zalistuje Tonda knihou.

"To je fakt!" zachechtá se Eda a najde stránku, kde je nahé mužské tělo. Dá se mu odstranit kůže a objeví se pletenec svalstva. Dá se mu nahlédnout i do střev, odkryt srdce, žaludek, játra...

"Chlap není tak zajímavý," obrátí Eda list.

"Mě taky chlapi nebavěj," oduší Tonda.

V tajemném dusnu tiché kuchyně zazáří žena v celé své nahotě.

"Džjo..." vydechne Tonda.

Oba se mlčky dívají na zakázanou krásu.

"Víš, co říkal Stavinoha?" zašeptá Tonda. "Že největší rozkoš na světě je mít ženskou."

"Jako mít ji za ženu?"

"Asi."

"Já viděl matku nahou," pochlubí se Tonda.

"Já taky, ve vaně."

"Ale to není vono."

"To ne," souhlasí Eda a vrátí Domácího lékaře do knihovny.

Tonda uchopí skleněnou kouli a řekne:

"Líběj se ti dvojčata Fabiánovic?"

"Líběj."

"A která víc?"

"Dyk jsou obě stejný."

"Kdybys chtěl, v pátek večer bys moh něco vidět. Jestli se nebojíš vejšek," řekne tajemně Tonda.

"Nebojím," visí na něm Eda očima.

"Tak něco uvidíš," obrátí Tonda skleněnou kouli a znovu se dívá, jak uvnitř pomalu sněží.

*

Z oblohy se hustě sype sníh. Padá na střechu žlutého domku naproti škole, padá do trávy, na zábradlí před školou utvořil bílý lem. Do ticha, které bývá při sněžení větší než jindy, zní učitelův procitěný hlas jako kázání:

"...smutno bylo po celé zemi. Zraky všech upřeny ke Kostnici. A nejproradněji ze všech se zachoval král Zikmund. Ačkoli slíbil Husovi bezpečí, teď sám radil kardinálům, aby mu nevěřili a aby ho upálili. Hus si mohl zachránit život. Kdyby odvolal, kdyby podepsal, co mu nabízeli k podpisu. Ale což to mohl udělat, když všechna svědectví byla nepravá? Potupil by pravdu. A pro ni přeče žl. A tak pravil: Raději na smrt půjdu."

Učitel, vyprávěje tu přesmutnou historii, hledí z okna. Snad aby neviděl své žáky, které jeho slova bolestně zasahují. Otrlci klopi hlavy citlivějším již zvlhly oči.

"A tak byl Mistr Jan odsvěcen, to jest zbaven kněžství, a předán králi Zikmundovi. Ten přikázal, aby na Husovu hlavu nasadili posměšnou čepici, přivázali jej k neotesanému kůlu a zaživa upálili."

"Svině!" uleví si zoufale Rosenheim.

"Psst!" sykne učitel, aniž odvrátí oči od okna, za nímž poklidně tančí sněhové vločky, a pokračuje:

"Když zapálili hranici, Mistr ještě nějaký čas zpíval. Nebál se smrti. Věřil, že ho Bůh přivítá mezi své věrné. Pak se zdvihl vítr, a dusivý dým, který je milosrdnější než lidé, Mistra zbavil vědomí a jeho zpěv ustal. Již ho nebylo mezi živými. A my si budeme pamatovat, že zemřel pro své přesvědčení. To nám vzkázal, svému národu, že nemá člověk býti zbabělý, své pravdy se má držet, byť by ho život stála."

Po tvářích žáků páté třídy se koulejí slzy a ozývá se posmrkávání. A Hnízdo, jako by to nestačilo, otevře houslový futrál. Není v něm samopal, ale opravdové, používané housle s bílým popraškem pod kobylkou. Přiloží je pod bradu a s jejich doprovodem zpívá:

Tam na břehu Rýna

hranice vzplála,
na ní umírá věrné vlasti syn.

A by se ptáte, kdo v těch plamenech,
toť Mistr Jan, toť nejslavnější Čech...

Z amplionu školního rozhlasu se ozvou poruchy a učitel znechucen přeruší zpěv. Z poruch se pak prodere ředitelův skřehotavý hlas:

"...ležité hlášení. Nastala nám zima a dá se očekávat, že přijdou i mrazy. Zelené zábradlí před naší školou bývá příčinou úrazů. Kovové předměty se vlivem mrazu stávají lepkavými. Je nebezpečné na takové předměty sahat nebo je dokonce olizovat. Opakují: neolizujte železná zábradlí, neolizujte ani namrzlé kliky dveří. Konec hlášení."

Během projevu, který tak necitlivě přerušil jeho zpěv, uloží učitel housle do pouzdra a pohlédne oknem ven. Nemusí ani přikládat k očím dalekohled. Dobře vidí, jak žena, stojící ve dveřích žlutého domku, dělá pravíci pohyb, který teď prování její muž na některé z linek pražských elektrických drah.

Hnízdo přikývne.

*

Rachot pérového můstku, zvuky doskoků, povely, vrzání nohou o parkety, povzbuzující výkřiky, to všechno se rozléhá tělocvičnou vršovického Sokola.

Eda šplhá na tyč. Už je téměř nahoře, zbývá mu necelý metr, ale docházejí mu síly.

"Ještě! Zaber! No!" volá zdola bratr vedoucí.

Eda dělá, co může, ale hubené tělíčko ho zradí. Vzdá to a sjede dolů tak rychle, až si popálí dlaně.

"Součku, posilovat, posilovat paže!" křičí bratr.

Ozve se dlouhý hvízd.

Žactvo stojí na značkách.

"Nazdar!" zvolá s vypjatým hrudníkem malý, ale hlavní bratr vedoucí.

"Nazdar!" zahřmí tělocvičnou.

Venku čeká na Edu Tonda.

"Máme co dělat," řekne. "Musíme autobusem."

"Nemám peníze na autobus," zaloví Eda v kapsách.

"Nevadí," řekne Tonda.

Autobus čeká na konečné. Průvodčí s řidičem stojí venku a pokuřují. Je tu i Stavinoha.

"Ahoj, Stavinoha!" pozdraví ho Tonda.

Mlčenlivý výrostek přiloží pouze dva prsty ke svému vlněnému kříži a nastoupí, protože osádka už zašlápla cigarety.

Tonda nenastupuje. Na Edův tázavý pohled procedí zuby:

"Dělej, co já."

Autobus, stará žlutočervená krabice, má na zadku fošnu a na ní rezervní kolo. Po obou stranách rezervy je na prkně místo. Když se autobus rozjede, oba kluci naskočí, jsouce přikřeni, aby je průvodčí zevnitř nezahlédl. Jede se jim dobře. Šťastně se nad dunicím výfukem chechtají.

Jenže když průvodčí prodal a procvakal lístky, jde na zád, pohlédne ven a černé pasažéry odhalí. Zatáhne za kožené táhlo a u řidiče to zazvoní. Autobus zastaví. Je to v prudkém bohdaleckém kopci. Kluci seskočí a utečou do bezpečné vzdálenosti. Průvodčí na ně zahrozí a dvojím zazvoněním dá pokyn k jízdě. Autobus se ztěžka rozjede. Černí pasažéři, kteří předstírali porážku a nezáměrně o další jízdu, ho doběhnou a znovu naskočí.

To průvodčího našťve. Zuřivě zatáhne za řemínek, a ještě než vozidlo úplně zastaví, vyběhne ven, aby zahnal drzouny do větší vzdálenosti. I pro kámen se shýbne. Zadním sklem to pobaveně sleduje Stavinoha a napadne ho dvakrát zazvonit. Řidič nešetří na plynu, aby měl jistotu, že harantům ujede. Průvodčí zoufale mává, křičí, Franto, neblbni, a přidržuje brašnu s penězi, funí do kopce za autobusem.

Kluci se musí držet za břicha, aby ten záchvat smíchu přežili. V tu chvíli zaplanou všechny pouliční lampy.

*

"Táta... rozsvítit!" zvolá Eda, zaplaven štěstím. Už se docela setmělo. Využívající skob a lanka hromosvodu, šplhají kluci vzhůru po kolmé stěně domu. Tonda leze první. Octnou se na ploché střeše.

Zády opření o komín a s koleny pod bradou sedí a čekají. Tonda sáhne do kapsy pro foukací harmoniku. Hraje. Okno v protějším domě se rozsvítí. Žena vztáhne ruku po šňůrce a spustí roletu.

Eda protáhne obličej, ale Tonda ho gestem uklidní.

Do pokoje vejdou dívky. Jsou stejné. Jsou to dvojčata Fabiánovic. Tonda přestane hrát.

Matka, která prve překazila výhled roletou, odejde a děvčata poskytnou dychtivým pozorovatelům kouzelnou stínohru oblékání. Někdo by řekl, co je na oblékání tak dráždivého, ale musíme mít na mysli, že jsme v době, kdy bezešvé punčochy ještě nebyly vynalezeny a kdy každá slečna, když se někam chystala, musela provádět ten krásný, až gymnasticky dokonalý záklon s nohou vzad, aby viděla, zda jsou švy na lýtkách rovné. Jsme v době, kdy punčocháče nosily podle zdravého rozumu jen malé děti, kdežto ženy s opatrností blízkou něze, jednu nohu majíce na židli, navlékaly si pravé punčochy, které pak upínaly do pravých podvazků.

Toto vzrušující divadlo si tedy dvojice, jektající za komínem nočním chladem, dopřála.

Když okno zhasne, sešplhají kluci dolů a stihnou ještě dojít k domovním dveřím, právě když matka s dcerami vycházejí.

Děvčata drží ve špičkách prstů lem svých šatů, aby se jim cestou do tanečních neucouraly.

"Umbrý večer," zahuhljají kluci.

"Dobrý večer," odpoví jim matka a dívky, nemajíce tušení, jakou hostinu chlapecké touze vystrojily, řeknou jedna po druhé "ahoj".

Je jim asi šestnáct a pokud to ve světle žárovky nad vchodem můžeme posoudit, jsou půvabné.

Kluci se za nimi dívají.

*

Tondova ruka šmátrá nad rezervoárem školního záchodu, až nahnátne kouzelníkovy kruhy.

"Já myslím, že je to kravina," řekne Tonda Čejka, pohlížeje nerozpojitelné obroučky.

"Hus kvůli pravdě zemřel," odpoví vyčítavě Eda.

Kluci studují v telefonní budce rozedraný seznam.

"Třeba to není von," pochybuje Tonda.

"Mrázek Josef, eskamotér. To by tam nebylo eskamotér," zavře Eda seznam a vytlačí pochybovače z kabiny.

A pak už stojí Souček s Čejkou přede dveřmi holešovického pavlačového bytu.

"Já myslím, že je to kraina," opakuje znovu Čejka, ale Eda už zatáhl za kroužek, pod nímž je na futru napsáno ZVŇTE TEHEM!

Kouzelník jim přijde otevřít v pyžamu. Asi je po flámu.

"Pane," řekne Eda, jak si předsevzal, "tady kamarád se vám přišel přiznat, že vám ukradl kruhy, a tady je vrací."

Tonda, ukrývající kruhy za zády, je kouzelníkovi vydá. Pan Mrázek je zřemě v rozpacích. Pohlédne na své ztracené náčiní a pak na návštěvníky.

"Moment," řekne a zajde do bytu.

"Vem si je," je slyšet jeho hlas a kluci si vymění úsměvy, domnívajíce se naivně, že v útrokách bytu kouzelník své kruhy někomu předává, třeba své paní, a pak je možná pozve dál, aby ty poctivce na vlastní oči viděla. Ale zatímco první "vem si je" bylo klidné, druhé už zní vysloveně jako povel a na ten povel se z kouzelnického doupěte vyřítí probuzený hafan, který vypadá, že v rozespalosti sežere, co se mu před žlutozubou mordou naskytne.

Kluci vytřeští oči a upalují pavlači.

Do štěkotu zní kouzelníkův hlas:

"Vy hajzlové zlodějský! Vy převítí mizerný! Víte, co mě stály nové kruhy?!"

Na ulici hafan zastaví a pošle za prchajícími pár posledních psích nadávek.

"...pravda je blbost," nemůže Tonda popadnout dech.

"Není. Trpíme jako Hus," vydechne šťastně Eda.

*

Urputnost, s jakou školník rozdmýchává letlampu, a spěch, s jakým s ní běží, svědčí o tom, že jejího plamene je někde akutně zapotřebí.

Tím místem je železné zábradlí před pavilonem páté třídy. Nejprve slyšíme výkřiky pana ředitele:

"Nehýbejte se! Nikdo se ani nehne!"

A pak vidíme ten hrůzný výjev. Obklopeni hloučkem zvědavců, klečí ve sněhu žáci Rosenheim, Čejka a Dušička s vyplazenými jazyky, přilepenými k namrzlým trubkám.

Je tu i pan učitel Hnízdo. Jednou rukou zahřívá zábradlí a druhou přidržuje Dušičkovu hlavu, takže to vypadá, jako by Dušičku nutil, aby zábradlí olizoval.

Školník dorazí k místu neštěstí a na ředitelův pokyn namíří hořák vedle přilepeného Rosenheima. Rosenheim, vylekán hučícím plamenem, se však předčasně odtrhne. Zaúpí a počne plivat do sněhu krev, tanče při tom bolestí.

"Slabochu!" odsoudí ho učitel a Dušičkovi zvolá do ucha: "Takhle dopadneš, když nevydržíš. Podívej se!"

Dušička se podívá a také zanechá na zábradlí špičku jazyka. Přidá se k Rosenheimovu tanečku.

"Nebojte se ohně, chlapi, je to pro vaše dobro," radí pan ředitel.

Jediný Tonda Čejka je trpělivý. Mezi jeho hlavu a plamen letlampy je dána školní taška. Jinovatka na zmrzlé trubce usupuje, až se může poslední přilepený konečně bezbolestně od zábradlí odpoutat.

"Kdybych je neupozorňoval! Kdybych je nevaroval!" lamentuje ředitel. "Čejko, tys neslyšel školní hlášení?"

"Flyšel," řekne Tonda a právě v okamžiku, kdy má jazyk mezi zuby, dostane od pana ředitele záhlavec, takže si ho skoro překousne.

I Čejka se dá do tance.

"To není škola, to je Sing Sing!" uleví si ředitel, sehne se pro sníh a setře ze zábradlí zbytky jazyků.

"Dávejte si na ně pozor, kolego," promlouvá pak ředitel k Hnízdovi ve své ředitelničce. "Veškeré pedagogické příručky zde selhávají. Jsou nevyzpytatelní. A zálužní! Dávejte si pozor i na své bývalé žáky. Dva se ke mně onehdy přihlásili na ulici. To potěší. Tichý a Potužník. Já se dal bláhově s Potužníkem do hovoru, jak si vede v povolání a tak, a nevšiml jsem si, že Tichý udělal mezitím za mého zády stoličku, aby do mě Potužník mohl strčit."

"Já myslím, pane řediteli," ozve se Hnízdo, skrýváje, že ho příhoda pobavila, "že byste neměl o těch nebezpečích do školního rozhlasu mluvit. Jenom je na to upozorníte. Chtějí si všechno vyzkoušet..."

"Vyzkoušet! Prosím vás, když jim řeknu, nepijte kyselinu sírovou, rozežere vám vnitřnosti, chcete říci, že ji vypijí?"

"To nevím," řekne Hnízdo, "ale radši bych to do školního rozhlasu neřikal."

*

Před hostincem U Lukešů, za jehož výkladem se zubí Ferda Kavka s harmonikou, vylije Eda vodu ze džbánu na chodník a vstoupí do hučícího lokálu.

Sotva se rozkouká zakouřenou hospodou, spatří u karbanického stolu pana Čejku a hned vedle něho na rožku lavice Tonda.

"Ahoj!" řeknou si kluci, a než pan Lukeš natočí litr míchaného, prodere se Eda ke kamarádovi. Dívají se na karetňáckou hru. Pan Čejka hraje proti panu Kavkovi, jehož harmonika odpočívá na sousední židli. Pan Kavka nešťastně kroutí hlavou a rozdává.

"Tati, máš jít domů," upozorní otce Tonda a podle tónu, jakým to říká, to není poprvé.

"Kuš," zažene ho otec jako dotěrnou mouchu.

"Máma říkala, abych tě přivedl."

"Oškubu tě jako slepici, Kavko," zavyhrožuje pan Čejka, kterému jde karta.

Tonda zašeptá něco Edovi do ucha a Eda se zadívá na karbaníkovy prsty. Nechce věřit svým očím. Pod hladkým linoleem, kterým je deska stolu polepena, je škvíra a z ní pan Čejka právě nepozorovaně souká kartu. A je tam ukryta ještě jedna.

"Bohouši, kde ty trumfy bereš, to jsem teda blázen," žasne harmonikář.

Kluci si vymění pohledy. Edův je tou falšší zděšen. Tonda bezmocně pokrčí rameny a zálibně přejede prsty po odloženém piánovce.

Do lokálu vejde muž v černých šatech, černé kravatě a bílé košili. Je pečlivě učešán, vlasy má ještě mokré. Eda pozná pana Plíhu a podle zdrceného výrazu jeho tváře vytuší, kolik uhodilo.

"A já," přivítá ho Čejka od karet, "tam je zase zle."

"To si piš," přitaká nešťastně pan Plíha, oblečený do rakve. "Myslel jsem, že sem ani nedojdu."

"Tak si dej prcka na poslední cestu, Cyrile!"

"Budu muset. Mně úplně buší srdce," vezme si Plíha od hostinského kalíšek žitné a překlopí ho do sebe.

Hostinský Lukeš doplní džbáněk a Eda zaplatí.

Tonda s ním vyjde na ulici.

"Chceš něco vidět?" Rozhlídne se, jestli je čistý vzduch, a vyloví z kapsy roličku filmu. "Podrž," řekne.

Eda rozvine film proti žárovce pouliční svítilny, ale než stačí zjistit, co na něm je, Tonda už našel v popelnici kus novin, obratně smotek filmu utáhne, prostrčeným ukazováčkem prodlouží do tvaru zužující se trubičky a omotá novinami.

Na okamžik zaváhá a pak se vrátá pro popelnici. Přikulí jí těsně ke vchodu do restaurace a sám je příjemně překvapen, že nádoba je právě tak vysoká, jak potřeboval. Kliku dveří nelze stisknout. Ještě jednou se rozhlédne, jsou-li beze svědků, a pak roličku s filmem zapálí. Hořlavina okamžitě divoce vzplane, Tonda hbitě oheň udusí podrážkou a čudák, to spolehlivé potěšení kluků, je na světě a koná své dílo. Syčí a čoudí mohutnými chuchvalci namodralého smrdutého dýmu. V té chvíli ho Tonda vsune pode dveře hospody.

"Uvidíme, jestli půjdeš domů, nebo ne," řekne ještě a pak prchají z místa činu tak rychle, že Edovi šplíchá pivo na chodník. Zastaví se až za dřevěnou trafikou, odkud účinek dýmového atentátu na hostinec U Lukešů pozorují.

Nejprve je slyšet úporný kašel a jakési nadávky a pak bušení na dveře. Po chvíli se otevře okno od restaurační kuchyně a vyvalí se z něho chuchvalec čoudu. Ze sousedního domu se v té chvíli vyšourá v domácích trepkách starý pán se džbánkem.

"Vy tam ale máte dneska nahulíno!" podiví se.

Kašlající hostinský s uplakanýma očima ho ignoruje, vyskočí z okna a žene se ke vchodu. Když odvalí popelnici a otevře dveře, vypotácejí se z lokálu ostatní chrchlající hosté.

"To máte z toho kouření," pokárá je starý pán.

"Kdo to byl?" cloumá s ním Lukeš, ale pán nic nechápe.

"Já myslel, že to bude má smrt," drží se za prsa pan Plíha v pohřebních šatech a lačně loká čerstvý vzduch.

Pak se vymotá z mlhy pan Kavka bez harmoniky a za ním pan Čejka s harmonikou. Nese ji před sebou a volá:

"Toníku, podívej, co pro tebe tvůj táta vyhrál v kartách! Chromatiku! Chromatiku z perleti!"

*

Je jaro. Polední slunce už má moc činit člověka malátným. Takto omámené jarním polednem courají se pěšinkou kolem školy dvojčata Fabiánovic. Vidíme je teď v plném svěle, a můžeme konstatovat, že jsou to holky periferní, žádné křehké krasotinky, ale pozor, taky ne ošklivky. Jsou na svůj šestnáctiletý věk patřičně vyvinuty, jsou tomu rády a podle toho se chovají.

Dívky upoutá zvuk houslí, linoucí se z okna školního pavilonu. Asi nevědí, že je to Dvořákova Humoreska, ale líbí se jim to, a tak dojdou až k otevřeným oknům třídy. Hnízdo s houslemi pod bradou je zaznamenaná a pozdraví je úklonou, aniž ustane ve hře. Dvojčata přistoupí blíž a opřou se lokty o parapet okna. Chlapecká třída se po nich otáčí a je celá příjemně nesvá. Ale dívky věnují svůj pohled výhradně učiteli. Mají upínavé oči, z nichž vyzařuje něco mezi drzostí a zvědavostí na život.

Také Eda s Tondou jsou návštěvou svých idolů vzrušeni. A ještě k tomu učitel bičuje jejich zjitřené city Humoreskou. Teď však ustal a řekl:

"Pojďte mezi nás, slečny!"

A ukázal pohybem smyčce, kudy to mají vzít. Holky, nadšeny tím oslovením, se nedají pobízet a v zápětí sedí v poslední lavici, která je pro ně uvolněna.

"Povídáme si o Antonínu Dvořákovi," řekne Hnízdo a od té chvíle vlastně patří veškerý jeho výklad těm dvěma žábám, které sem vnesly ostrou vůni ženství. Jsou stejně oblečeny, stejně se usmívají a v podpaží mají stejně narezlé chomáčky chmýří.

"Jaké je to štěstí pro národ, že se nestal řezníkem, jak chtěl jeho otec, ale skladatelem, který dobyl svět. V Americe,

děvčata... a chlapci... kam byl pozván..."

Učitele vyruší posmrkávání. Žák cikánské národnosti Lakatoš pláče.

"Co je ti, Lakatoši?" zeptá se Hnízdo.

Ukáže se, že Lakatošovy slzy nemají nic společného ani s Dvořákem, ani s jeho hudbou.

"Voni říkají, že Cikáni byli s Němcema," vysouká ze sebe chlapec.

"Kdo to říká?"

"Všichni!" rozmaže si Lakatoš slzu po snědé tváři.

"V našem partyzánském oddíle," začne Hnízdo přecházet po třídě, "jsme jednou stáli před úkolem zastavit německou motorizovanou kolonu v horské soutěsce. Přihlásil se slovenský Cikán Lájoš a řekl mi: "Pán velitel, moja tvár je tmavšia, budem vo skále dobre maskovaný. Dajte mi ten pancierfaust." A skutečně, chlapci... a děvčata, napálil fašistického tygra přímo do břicha. Cikáni byli dobří bojovníci. Škoda, že jich tolik zahynulo v koncentračních táborech."

Lakatošovy hnědé oči se blaženě rozhlédnou po třídě. Učitel znovu přiloží housle pod bradu a několika smyky po dvou strunách přezkouší naladěnost.

"Jestli by měl někdo zájem, může ke mně chodit do houslí. V dnešních orchestrech hrají i ženy," mrkne Hnízdo na dvojčata.

Přihlásí se Eda Souček.

"Já bych chtěl," řekne.

*

Hnízdovo čelo se krabatí soustředěním, levá ruka vášnivě kmitá, udělujíc tónům Dvořákova Larga vibrato. Hraje dobře. Když skončí, roztleskají se jen dvoje dlaně. Patří Edově mamince, která vyslechla koncert nad elektrickým sporákem.

"Krása! Až mi vhrklo do očí," řekne a utěrkou se osuší. "Takhle kdybys uměl jednou hrát, Edo. Myslíte, pane učiteli, že má buňky? Mně připadá, že pořád vrže."

"Vlohy má, sluch taky, chce to jen dřít, dřít a zase dřít," ubezpečuje ji Hnízdo.

"Slyšíš to?" pokyvuje paní Součková směrem k Edovi, který sedí se svými třičtvrtěnými houslemi před sešitem Malátovy školy, opřeným na stole o kuchyňský hrnec.

Hrot učitelova smyčce ukáže do sešitu a Eda spustí Když jsem husy pásala. Paní Součková měla pravdu. Vrže.

Během toho vrzání si Hnízdo neodpustí, aby očima nebloudil po paní Součkové. Jejich oči se setkají, ale žena plaše uhne, aby se podívala pod pokličku. Ale učitel ji nespouští z očí. Druhé setkání pohledů přeruší paní Součková tím, že pootevře dveře do ložnice, jako by se jí zdálo, že se malá Boženka probudila. Když je opatrně zavře, naznačí učitelí pantomimicky, že je to dobré, že spí. Když zjistí, že Hnízdo je k ní očima přikován, už neví, co by dělala. Skloní hlavu a zbytečně míchá polévku.

Namlouvání přišlo Hnízdovi málem draho. Eda, snad z radosti, že se prodral skladbou až na konec, vezme poslední notu rasantně a smyčcem ho bodne pod víčko.

"Dávej pozor, Edo! Mohls panu učiteli vypíchnout oko!" pokará ho maminka a starostlivě se k Hnízdovi skloní.

"Nestalo se vám nic?"

"To je v pořádku, mladá paní," je Hnízdo rád, že se jejich oči teď setkaly z nečekané blízkosti, a nechává si kapesníčkem paní Součkové dělat laskavé dŕupky na postiženou tvář.

"Dobré poledne přeju!" zahalasi do toho tatínek, který se vrací z práce. "Tak jak to jde?"

"Málem vypíchnu panu učitelí oko!" vysvětluje maminka své důvěrné počínání.

"Já nerad, tati," ozve se Eda.

"To je v pořádku. Bylo to v zápalu hry," řekne učitel, srazí podpatky a podá tatínkovi pravici: "Hnízdo Igor."

"Souček," představí se tatínek a usedne na své místo ke stolu.

Eda pak sklídí noty i hrnec a maminka přináší kouřící mísu s polévkou. Pak Eda polkne rybí tuk a nasouká ramena do kšandíček.

Při jídle se rozvine tento dialog, který Eda dychtivě sleduje:

TATÍNEK:

Jsem rád, že jste je vzal u huby.

HNÍZDO:

Bylo to nutné. Výtečná polévka.

MAMINKA:

To jsem ráda. Když, tak si přidejte.

TATÍNEK:

A jak to vidíte politicky, pane učitel?

HNÍZDO:

Mezinárodní situaci myslíte?

TATÍNEK:

Myslím vůbec. Já vidím Československo jako most.

HNÍZDO:

Děkuji, je dobrá, ale děkuji.

TATÍNEK:

Most mezi Východem a Západem.

(Vypadalo to, že si tatínek chce pohovořit o politické situaci formou dialogu, ale zdá se, že si vystačí sám.)

TATÍNEK:

Rusko se u nás může učit demokracii, protože tu oni nikdy nepoznali, a Západ se může zase na našem případu přesvědčit, že svoboda a socialismus můžou být, abych tak řekl, pod jednou střechou.

MAMINKA:

Říkal pan učitel, že Eda potřebuje stojánek na noty.

TATÍNEK:

Ted' můžeme světu ukázat, co dovede malý, ale pracovitý národ, když chce a nikdo se mu do toho neplete.

MAMINKA:

Aby nemusel opírat noty o hrnec.

TATÍNEK:

Slyším. Stojan. Stalin výslovně řek, co si upečete, to budete mít. Čili nehrozí, aby se Rus vměšoval. Němec je zruinovanéj, ten dá nadlouho pokoj. Myslím, že tyhle děti čeká krásná budoucnost. Budou cestovat, poznají svět... Edovi se podařilo chytit do dlaně mouchu. Přiloží sevřenou pěst k uchu a poslouchá, jak uvězněná moucha bzučí.

*

Zvoní. Hnízdo skládá věci do aktovky. Vysokou hromadu sešitů rozdělí na dvě a souká je do síťových tašek. Třída ví, co to znamená: učitel bude potřebovat dva dobrovolníky, kteří mu sešity ponесou domů. Hlásí se asi deset žáků. Klátí rukama nad hlavou a naklonějí dopředu vmlouvavě škemrají: "Prosím! Tady! Pančeli, já! Pančeli!"

(Pozn.: Pančeli znamená pane učitel.)

Učitel zapátrá mezi uchazeči o nosičství a jeho volba padne na Dušičku a Lercha. Jako šťastní psi se dvojice přizene ke katedře a chopí se břemen.

Před školou lelkují Růža a Květa Fabiánovy.

"Jé, umbrý den!" dělají, jako že nečekaly, že se tu s panem učitelem setkají.

"Dobrý den, slečny," odpoví Hnízdo přívětivě.

"Jestli chcete, my vám ty sešity vemem," řekne Růža.

"No, my vám je klidně ponесem," připojí se Květa.

"Děkuji, děvčata, mám tady na to spolehlivé síly," řekne Hnízdo a pokračuje v chůzi.

Ze žlutého domku vyjde tramvajákova černovlasá choť a pozoruje scénu, opřena o zárubeň dveří.

"Stejně nemáme co dělat," dotírá dál Růža a bere Dušičkovi sešity z ruky. Dušička se po ní vehementně ožene.

"To je fakt. Nemáme co dělat stejně," zahučí Hnízdovi sestra do druhého ucha.

Je těžké tomu odolat. Ale Hnízdo, jako by se něčeho bál, přinutí svou hlavu, aby zavrtěla, že to nejde.

Až když se mu obě holky postaví do cesty, zavěsí na něj své upínavé oči a zažadoní: "Pane učitel...!" Hnízdo neodolá a řekne nosičům:

"Chlapci, tak příště."

Ve chvíli, kdy Dušička s Lerchem otráveně předávají náklad vlezlým děvčatům, ozve se ze dveří žlutého domku významně zakašláni. Hnízdo se otočí tím směrem. Černovláska levou rukou přehodí pramen vlasů přes rameno a pravou napodobí pracovní pohyb řidiče tramvaje.

Hnízdo se však omluvně usměje a ukazovákem poklepne na ciferník svých leteckých hodinek. Aby zmínil o odmítnutí, lehce ženě zamává. Ale není to opěťováno. Uražená milenka svěsí paže, otočí se a přibouchne za sebou dveře.

Dušička s Lerchem se zklamaně odšourají k vraku obrněného vozu a učitele s dvojčaty zahalí chvořst prachu, který za sebou zvedá motocykl s pestře pomalovanou sajdkárou, na níž se skví nápis: ZMRZLINA - VANĚK.

Paní Trunečková, neboť tak se tramvajákova žena jmenuje, ho chvíli sleduje oknem kryta záclonou. Pak setře slzu, odhrne ze stolku deku, na níž žehlila prádlo, a vyjme ze zásuvky pero, kalamář a dopisní papír. Smutek v jejích očích teď vystřídalo něco jako pomstychtivé odhodlání.

Kolem zmrzlinářova motocyklu se utvořil hrozen dětí. Panu Vaňkovi to nestačí a ještě zvoní nad hlavou zvoncem, aby přilákal další zákazníky. Kluci prohledávají kapsy a dávají dohromady obnosy.

"Máme tady cuc na kládě v čokoládě!" upozorní motorizovaný cukrář a zvedne poklici. Z díry pod ní se mrazivě kouří.

*

"Stejně lže," řekne Dušička, když se s Lerchem vyšplhá do korby obrněného transportéru, u jehož volantu sedí Tonda s Edou a lížou malinovou zmrzlinu.

"Kdo?" zeptá se Eda.

"Učitel. Náš táta říkal, že to není možný, aby byl parašutista, partyzán, politickej vězeň a ještě velitel obrněného vlaku."

"Učitel nelže," řekne Eda. "To by nemohl být učitel."

Tonda ho podpoří seriózní úvahou:

"Nejdřív ho shodili na nepřátelský území. Padákem. V noci. Šel do lesa a byl v partyzánským tom... oddíle. Pak upadl do zajetí, byl v koncentráku, uprch jim..."

"Úprch! Z koncentráku uprch! Z koncentráku nikdo nemohl uprchnout, blbče," žasne Dušička nad Tondovou neznalostí. "Kolem dokola byly ostnatý dráty nabitý elektřinou."

"Moh se podhrabat, kreténe!" ukazuje si Tonda na čelo.

"Jasně!" uleví se Edovi, že učitelův válečný osud nemá trhliny. "Podhrabal se a v revoluci byl velitelem obrněného vlaku."

"Povídačky pro malý dětičky," trvá na svém Dušička. "Můj táta náhodou v koncentráku byl. Kdyby to šlo, tak by se

asi podhrabal, ne?"

"Když smí nosit levorver, tak musel bojovat náš učitel!" vyloží Eda svůj trumf, dovolává se Tondova souhlasu.

"Jasně," odpoví Tonda, vytáčeje volantem pomyslnou zatáčku.

"Lže. Kdo ví, co za války dělal," nedá si pokoj Dušička a to už Eda nevydrží. Se slovy: "Dušičko, ty hajzle, tohle odvoláš!" se na pochybovače vrhne a vyrazí mu zbytek zmrzliny z ruky.

"To teda neodvolám!" odpoví s převahou Dušička, protože ví, že Eda, ten houžvička, není žádný rváč a že si s ním poradí levou zadní. A taky jo. Z útočnicka je ve vteřině zoufalý obránce. Dušička ho nemilosrdně popadne pod krkem a škrčený Eda Souček s očima vypoulenýma bláhově sipe:

"Odvolej, že náš učitel lže!"

Tonda se na to nemůže dívat.

"Takhle ti to neodvolá, ty blázne," řekne a začne škrtit Dušičku. "Takhle ti odvolá!"

Teď zase Dušičkovi lezou oči z důlků. Lerch zjistí, že je jediný, kdo se nepere, odhodí cuc na kládě, skočí mezi ně, rozdávaje rány na všechny strany. Klubko těl se zmitá mezi dvěma lavicemi obrněného vozu v prostoru určeném původně pro nohy příslušníků vehrmachtu.

*

"Chlapci! Potřebuji dva spolehlivé posly," vpadne do rvačky hlas učitele Hnízda. Stojí před lavicemi a v pravici třímá dopisní obálku.

Téměř všichni žáci se považují za spolehlivé posly a dychtivě se hlásí.

"Zprávu je třeba doručit do žižkovské školy na Jarově do dvanácti hodin, a to indiánským způsobem. Co to znamená?"

"Sto kroků jdu, sto kroků běžím!" odpoví sborem třída.

"Zpráva má mimořádnou důležitost, je třeba, aby poslové byli tělesně zdatní, uměli se orientovat v terénu..." napíná Igor Hnízdo nedočkavost své třídy.

Všichni jsou zdatní a umějí se orientovat v terénu. Učitel se probírá lesem paží, až konečně vybere dvě nejspolehlivější.

Jedna patří Edovi a druhá Tondovi.

"Učení si nechte zde, budu čekat na odpověď, dokud se nevrátíte," řekne učitel a poslové opustí třídu po indiánském způsobu, a to fázi běhu.

*

Mohutný gejzír bílého dýmu doprovázený děsivým hukotem. Lokomotiva právě podjela viadukt. Dvě postavičky se křečovitě drží zábradlí mostu, ztracené ve smřšti, která se vyvalila z jícnu komína. Mají zavřené oči a křičí radostí z pekelného zážitku.

Vlak jede pomalu. Je těžce naložen, je dlouhý a supící parní stroj s ním má co dělat. Když se dým rozplyne, Eda plivne dolů na vagóny s nákladem prken, zatímco Tonda zjišťuje, že po nich bude následovat spousta vagónů s pískem.

"Pojedeme vlakem!" řekne náhle a přeleze zábradlí.

"Kam?" vyděsí se Eda.

"Na Žižkov! Polez! teď bude písek!"

"Třeba to nejede na Žižkov!" vzpouzí se Eda, ale už také přelezl a zábradlí má teď za zády.

"Kam by to jelo? Tyhle koleje vedou na Žižkov!"

"Já se bojím," přizná se Eda.

"Chyt' se mě!"

Jednou rukou se Eda drží Tondy a druhou křečovitě svírá zábradlí.

Podjíždí vagón s třemi kupami písku.

"Teď!" zavelí Tonda, ale Eda ho stáhne zpátky.

"Srabe! Skočím sám!" křičí Tonda.

"Ne!"

"Skočím!"

"Já taky skočím!" slibuje Eda. Vynoří se druhý vagón. Tonda se pustí zábradlí. Eda zavře oči a pustí se také.

Šťastně se rozplácnu do měkkého písku. Strachem vyčerpaný Eda Souček zůstane ležet a prudce dýchaje, sleduje, jak se oblouk mostu vzdaluje.

Vlak nabírá rychlost. Černí pasažéři brzy usoudí, že bude moudřejší nevystavovat se na vrcholu pískového kopce, protože u trati se potuluje plno zvědavých nádražáků. Ukryjí se pěkně v rohu vagónu a opatrně vykukují, kdy už bude Žižkov, aby nepřejeli.

Po chvíli Tonda hlásí:

"Myslím, že nejedeme na Žižkov." Aby ubral svému hlášení na důležitosti, klidně si dělá v písku tunel.

"A kam teda jedeme?" zajímá se Eda, pln obav.

Kamarád pokrčí rameny a dál hloubí tunel.

"V nejbližší stanici vystoupíme," usoudí Eda, a když vyhlédne přes bočnici, řekne: "Hele, Praha - Hostivař."

Vlak projede nádražím a vesele zahouká.

"Jsme zapomněli, že nákladní kolikrát nestavěj ve stanicích vůbec," medituje klidně Tonda s rukou po loket v tunelu.

"Vůbec?" žasne Eda.

"Kdybysme bejvali jeli přes Žižkov, tak by to tam stejně nezastavilo, čili toho nemusíme litovat," uklidní ho Tonda.

"To je fakt."

Mihne se nápis HORNÍ MĚCHOLUPY.

"Ale někdy zastavit musí," rád by měl Eda aspoň v tomhle jistotu.
"To jo. Když bude mít semafor na stůj. Nebo až mu dojde uhlí," odpoví přítel s klidem, který EDovi drásá nervy. A lokomotiva opět jásavě zapíská, Eda vyleze na vrchol hromady a pohlédne kupředu. Pak nešťastně hlásí:
"Uhlí má plnej tendr."
"Taky vodu musí nabrat někdy," oduší Tonda.
"To je fakt," pokývne Eda hlavou a je vidět, že ho voda potěšila.
Mihne se nápis UHRÍNĚVES. "Tady je pumpa, hele. Tady moh nabrat!" stěžuje si už očividně nešťastný Eda.
"Maj ohromný nádrže. Myslím, že vydrží sto kiláků." Skoro to vypadá, jako by se Tonda na úzkosti svého přítele pásl, jako by ji schválně přižívoval.
"Sto kilometrů!" položí se Eda na znak do písku a zůstane bezvládně ležet.
Vlak jede pěknou krajinou.
Semafor se pohne a zaujme polohu stůj.
Ozve se skřípot brzd a tempo úderů o spoje kolejnic se zpomalí. Vlak zastavil v polích. Kluci seskočí a běží oranicí k silnici. Z budky posledního vagónu vykoukne brzdař a neví, co si o tom má myslet.
"Haló, tady je pošta Benešov," telefonuje poštovní úřednice. "Škola na Jarově? Prosím pěkně paní učitelku Melčovou. Ano, za pět minut zavolám. A pěkně prosím, ať neodchází, je to velice nutný hovor. Děkuji vám."
Při telefonování se úřednice střídavě dívala na hodinky, které ukazují třičtvrtě na dvanáct, a na dvojici kluků, kteří sedí na lavici u telefonní kabiny a studují jakýsi dopis.
"Tak, mládenci, za pět minut budete mít paní učitelku na drátě," řekne vlídně dáma za přepážkou.
"Děkujeme," projeví se Eda jako dobře vedený hoch.
"A copak je to tak důležitého, že to tak spěchá?" zajímá se úřednice.
"To my nesmíme nikomu říct," řekne Tonda.
"Jenom jí," dodá Eda.
"Aha," pokývne paní chápavě hlavou a věnuje se své práci. Kluci opět skloní hlavy k dopisu.
"Já myslím, že je to šifra," zašeptá Tonda.
"Nějaký tajný heslo nejspíš," domnívá se Eda.
Podíváme-li se jim přes rameno, můžeme si zprávu přečíst:
Zůstat pannou znamená nerozkvést!
Dnes večer další možnost. Igor Bezbolestný.
P.S. Odpověz obratem.
"Tak si běžte do kabiny hoši!" zvolá úřednice.
A když za hochy zapadnou dveře hovorny, ukáže se, že je to dáma nejen vlídná, ale i zvědavá, neboť si ponechá sluchátko u ucha.
"Haló!" volá do telefonu Eda. "Paní učitelko, my pro vás máme dopis od pana učitele našeho. Od pana učitele Hnízda. A my bysme to nestihli k vám dojít. Tak vám ho přečteme. Tak: Zůstat pannou znamená nerozkvést. Dnes večer další možnost. Igor Bezbo... Bezbolestný. P.S. Odpověz obratem. Haló? Paní učitelko, jste tam? Haló?"
Eda pověsí sluchátko do vidlice a řekne zklamaně: "Ani nepoděkovala."
Když kluci procházejí kolem přepážky, poštovní úřednice se ještě nevzpamatovala ze šoku.
"Tak my zase dem," přikývne Tonda.
"Ano," přikývne úřednice s podivným zasněným úsměvem.
"Děkujeme," řekne Eda.
"Ano," přikývne zas úřednice.
Když kluci opustí poštu, zatuká jí na rameno kolega od balíkové přepážky.
"Zaplatili?"
"Ne," řekne úřednice, nepřestávajíc se usmívat.

*

Černý ciferník náramkových hodinek na chlupaté paži Igora Hnízda ukazuje tři hodiny. Učitel netrpělivě přechází po prázdné třídě. Ve druhé lavici u okna čekají na své majitele dvě školní brašny.

*

Traktor značky SVOBODA zdolává kopec. Vzadu na pytlích s moukou se veze Tonda s Edou.

*

Učitel dál přechází mezi lavicemi. Vezme rákosku a v zamyšlení jí bezděky poklepe nejprve na jednu, a pak na druhou brašnu. Pak švihne rákoskou jen tak do vzduchu.

*

Nákladní auto PRAHA RN veze uhlí. Mezi putnami sedí Tonda s Edou. Igor Hnízdo sedí za katedrou a čistí rozebraný revolver ráže 6,35. Ozve se zaklepání.

"Ano!" zvedne Hnízdo hlavu.

Vstoupí paní Součková.

"Dobrý den, pane učiteli, nezlobte se, ale Eda nepřišel na oběd. A tak se jdu zeptat, jestli nezůstal po škole."

Oči paní Součkové sjedou na synovou tašku.

"Není po škole. Vyslal jsem je na Žižkov s důležitým vzkazem... školním. Už tu dávno měli být," jde učitel matce vstříc uličkou mezi lavicemi.

Paní Součková položí ruku na synovou tašku. Rozechvělými prsty pohladí ohmatané ucho.

"Nemohlo se mu něco stát?"

"To pochybuji, spíš se někde zatoulali, řekl bych."

V očích paní Součkové se objeví slzy.

"Jsem přestrasená. O jedno dítě jsem už přišla."

"Já vím. Já vím," pohladí ji Hnízdo konejšivě po vlasech.

Paní Součková mu položí hlavu na prsa a zoufale zaštká: "Že se mu nic nestalo, pane učiteli?"

Bez klepání se rozletí dveře a do třídy vrazí pohřešovaní. Jsou udýchaní, částečně poznamenaní moukou, částečně uhlím. Eda, zřejmě zaskočen pohledem na maminku objímající se s panem učitelem, neřekne nic. Zato Tonda hlásí:

"My jsme jeli... vlakem... a von stavěl až v Benešově, tak jsme se... zdrželi, ale zprávu... předali."

Učitel uchopí rákosku. Kluci, jako by s tím počítali, ochotně nastaví dlaně.

Hnízdo říká do rytmu zahanců: "Na Žižkov... nejezdíme... vlakem... a už vůbec ne... přes Benešov!"

Když mu Tonda podá pravici na znamení, že přátelství nebylo trestem poznamenáno, obrátí se Hnízdo k paní Součkové:

"Používám tělesných trestů. Nevadí vám to?"

Paní Součková vrtí hlavou a utírá si slzy štěstí.

Když trestá Edu, ptá se Hnízdo opět rytmicky:

"A co odpověď... na můj... dopis... kde je?"

"Přečet jsem to paní učitelce do telefonu a neřekla nic. Ani nepoděkovala," odpoví Eda a nabídne učiteli ruku ke smíru.

Ale zkoprnělý Hnízdo mu zapemene rukou potřást.

"A pane učiteli, rozsáďte je. Ať nesedí spolu, protože našeho kluka by to nikdy nenapadlo," prosí ještě paní Součková.

"Rozsádím je. Úplně je rozsádím," řekne Hnízdo hrozivě.

*

Eda jde s maminkou k domovu. Šourá se jako spráskaný pes. Vejdou do "Bratrství". Před nimi je u pultu na řadě tlustá paní Mlejnková.

"Víte, kdo umřel?" obrátí se na maminku. "Cukrář Vaněk!"

"Toho jsem neznala," řekne paní Součková, odtrhávajíc potravinové lístky na chleba.

"Ten, co sem jezdil na motorce se zmrzlinou přece!"

"Jo, ten..." řekne maminka.

Eda, zasažen tou zprávou, visí Mlejnkové na rtech.

"Byl prej vožralej a narazil do topolu. Těch vos, co tam bylo. Slítly se na tu zmrzlinu prej, co byla kolem rozteklá."

"Jeden Odkolek," ukáže maminka na chleba v regálu.

V té chvíli sem zvenčí zalehne zvuk čtyřtaktního motocyklu. Eda vyběhne před krám, snad v naději, že to není pravda a že přijíždí pan Vaněk. Ale je to úplně jiný motocykl. Dívá se za ním, dokud nezahne za roh.

*

Eda jedním dechem sfoukne všech deset svíček na dortu. Od rodičů i od malé Boženky dostane polibek na čelo.

"Nezasloužíš si to," říká otec, "ale jelikož se desáté narozeniny nedají odkládat na dobu, až dostaneš rozum, od maminky máš teda dort a ode mě..." tatínek sáhne za záclonu, kde je na parapetu okna ukryt jeho dárek. Věc je asi metr dlouhá, zabalená do papíru, ale protože na jednom konci vykukuje kousek lesklé hlavně, Edovi vzplanou oči radostí, obejmě tatínka a vykřikne:

"Vzduchovka!"

Rodiče si vymění poněkud rozpačité pohledy.

"No, ona to možná tak úplně vzduchovka nebude," řekne tatínek.

"Tak si to rozbal," pobídne Edu maminka.

Při rozbalování vychází postupně najevo, že to, co vyčuhovalo, není hlaveň žádné zbraně, nýbrž mosazná trubička, na níž jsou přišroubovány roztahovací nožičky a ještě výš soustava rozložitelných tyček a celé se to jmenuje stojánek na noty.

Edovo zklamání je očividné.

"Tatínek to celé vyrobil sám. Líbí se ti?"

"Líbí," lže Eda, aby tatínkovi nekazil radost.

Zatímco otec notový stojan sestavuje do provozní polohy, Boženka nikým nepozorována, ničí dort. Jednou ručičkou ho rozčvachtává a druhou si strká do pusy svíčku.

"To se ti to bude hrát, co?" ždíme maminka z Edy projevy vděčnosti.

"To jo," řekne nepřesvědčivě Eda. "Děkuju, tati."

"Fanouši, podívej, co ta holka provádí!" zděsí se paní Součková. "Já bych brečela. Úplně zbytečná práce! Pojd' se umejt, čuně!"

"Prdel si to přebere, vid'?" mrkne na Edu tatínek. "Touhle křídlovou matičkou to zajistíš v tý vejšce, kterou potřebuješ, a zároveň proti otáčení..." vysvětluje otec, jak důmyslně je stojan zkonstruován.

Edovy oči bloudí z ruiny dortu na otcovy ruce. Když je stojánek sestaven a nastaven, přenesse ho tatínek do ložnice, rozevře na něm noty a řekne:

"Zkus, jestli to nemá nějakou chybu."

"Nemá, tati, to se ani nemusí zkoušet. Bezvadný je to."

"Jen to zkus, třeba tomu vychytáme nějaký mouchy," vloží tatínek synkovi pod bradu housle.

Eda hraje Když jsem plela len.

"Dobrý?" zajímá se konstruktér.

"Dobrý," odpoví Eda do písně a tatínek se konečně vzdálí do kuchyně.

Eda dopleje len a hluboce vzdychne. Pak odloží housle na parádní přehoz manželských postelí a stojánek složí. Potězká ho a pak zalící. Nad poselí je obraz nahého, kučeravého kojence, nad nímž se sklání krásná matka a anděl. Eda zamíří na anděla.

*

Padne výstřel. Je to suchá rána, pucnutí, jaké vydávají vzduchovky. Zbraň v Edových rukou sebou šubne a hned nato se ozve Tondův výkřik:

"Dostal ji!"

Oba běží pod jasan. Na zemi sebou cuká vrabec. Tluče jedním křídlem a točí se dokola.

"Ránu z milosti! Dej mu ránu z milosti!" řekne Tonda.

"Jak ránu z milosti?" ptá se zmateně Eda zíraje v úžasu na raněného ptáka.

Tonda mu vyškubne vzduchovku, zlomí j, zasune brok a zamíří na hlavičku ze vzdálenosti pěti centimetrů. Vyjde rána a tam, kde bylo ptačí oko, je díra. Vrabec přestane tančit. Tonda ho podá Edovi.

"Tvůj první úlovek!"

"Už musím domů," řekne Eda a s vrabcem na dlani odejde.

Dětské ruce zahrnou jamku hlínou. Do hlíny pak vmáčknou dvě dřívka, která tvoří kříž. Eda pláče.

"Odpusť mi to, vrabče, já už to nikdy neudělám," zašeptá.

*

Na klaviatuře Tondovy podvodně získané chromatické harmoniky jsou inkoustovkou napsána čísla. V sešitě, který má před sebou, jsou místo not rovněž čísla. A podle nich Tonda hraje ruskou píseň Kat'uš. Rosenheim tluče do bubínku, Eda a ještě žák Potužník hrají na housle a s nimi také učitel Hnízdo, a to druhý hlas.

Třída zpívá podle textu, který je napsán na tabuli foneticky latinkou:

Rascvětáli jábloni i grúši,
rasplyli tumány nad rjekoj...

Pod tím je napsána další píseň touto angličtinou:

Long vej tu Typeréry
ist long vej tu gou...

"Pan ředitel nevěří, že naše zaostalá škola je schopna takový program secvičit!" řekne Hnízdo, když dozní Kat'uš.

"Pcha! To se uvidí!" volají žáci.

"Ale my oslavíme první výročí osvobození naší vlasti nejen písněmi, ale také hranou scénkou!" agituje Hnízdo.

"Hurá!" zahoří třída nadšením.

"Vo partyzánech, pančeli, vo partyzánech!" navrhuje vášnivě Lakatoš.

"Ano, scénku sepíše sám a bude nejen o partyzánech, ale o všech, kteří se spojili v boji proti fašismu."

"Hraju Rusa!" zamlouvá si roli Máček.

"Já Američana!" hlásí se Lerch.

Ticho, chlapci! Budeme potřebovat helmy. Kdo by mohl přinést německou helmu?"

Hlásí se Dušička.

"Mám pět dobřejch a jednu prostřelenou. Ale Němce hrát nebudu."

"Výborně, přines helmy, Dušičko, a za odměnu nebudeš hrát Němce."

*

Pan učitel Hnízdo však netuší, že venku se zatím nad jeho osudem stahují temná mračna. Paní Trunečková, manželka řidiče tramvají, to však tuší. Odhrnula právě záclonu a sleduje oknem tuto němou scénu:

Matka Fabiánová s dcerami v závěsu odhodlaně rázuje k ředitelně. A hle, pan ředitel právě vychází. Setkají se a matka mu zamává pod nosem dopisem. Pan ředitel nasazuje brýle a dopis pročítá. Kroučí hlavou a pak se obrátí na dvojčata s nějakou otázkou. Dívky sklopí hlavy. Když jim dá matka po herdě do zad, přikyvuji, pan ředitel se opět na něco táže, dívky vrtí svými stejnými hlavami jako jeden muž a pak zase přikyvuji. Pan ředitel zahrozí ukazovákem, a když dívky odhodlaně zavrtí hlavami, pokyne jim a všechny tři ženy s ním zmizí v řediteském pavilonu.

Černovláška spustí záclonu a spokojeně rozklepne do hrnku vejce.

*

V obrněném voze probíhá vážná debata:

DUŠIČKA:

Prej ho zavřou.

TONDA:

Kecáš.

DUŠIČKA:

Prej má delik.

LERCH:

Co má?

DUŠIČKA:

Delik. To je když se vošahávaj holky.

(Eda nic neříká a očima těká z jednoho na druhého.)

LERCH:

Fabiánovic holky vošahával.

DUŠIČKA:

No. Máti říkala, že je možná přived do toho... do jinejch stavů.

(Tonda si údivem hvízdne.)

Jako by je přivolali, jdou kolem děvčata. Nesou košík prádla na mandl.

"Ahoj krásy!" pozdraví je Tonda.

Dvojčata na něj vypláznou jazyk a jdou dál.

"Prej ste v jinejch stavech!" pošle za nimi Lerch.

"Jsi pěkně blbej!" řekne Květa.

"A pitomej k tomu," dodá Květa.

"Ten koš máte na mimina?" řekne Lerch.

Všichni kluci zařičí smíchy. Jen Eda je smutný.

*

Pan ředitel uvádí do třídy novou pedagogickou sílu. Je to síla mladičká, s křehkými brýlemi na nosíku, který se jí opotil vzrušením. Bláhově se na pátou třídu usmívá, neutšíc, že právě dělá první krůčky na cestě do bláznice.

"Milí chlapi, představuji vám vaši novou učitelku. Je to slečna Plecítá..." začne ředitel, ale ze zadní lavice někdo vykřikne:

"My ji nechceme. My chceme svého pana učitele!"

"Pan učitel Hnízdo byl odvolán, neboť se zjistilo, že používal nepřiměřených tělesných trestů," vysvětlí konejšivě ředitel.

"To není pravda!" vykřikne Eda, který už nesedí vedle Tondy, a myslí tím asi, že nevěří důvodu odvolání. Ředitel to však pochopí jinak:

"Není pravda, že vás bil? Ať se přihlásí ti, kteří od něho dostali rákoskou přes ruce."

Nikdo se však nehlásí.

"Například ty, Rosenheime, tys nebyl od pana učitele bit?" vyzvídá ředitel.

"Ne," odpoví řepetent, aniž hne brvou.

"Chlapi, chlapi, jestli vy mi nelžete!" pohrozí třídě vykolejený ředitel. "Tvá matka, Rosenheime, si byla u mne stěžovat, žes měl od rákosky oteklé dlaně."

"Matka kecá," oduší Rosenheim, až se slečna učitelka poleká a osuší si nos kapesníčkem.

"No, všechno se ještě pořádně prošetří, vy teď budete slečnu učitelku Plecítou poslouchat, je mladá, jistě si budete rozumět, a kdo bude zlobit, toho přeložím do Vršovíc."

Rosenheim sáhne po kalamári, potěšká ho, ale pak si to rozmyslí a vrátí ho zpět do díry.

Třída povstane a pan ředitel odchází.

*

Ženský lékař MUDr. Klaban také povstane a vyprovází matku Fabiánovou s jejími dcerami z ordinace. Matka září a ještě se na něco ptá. Lékař jednoznačně vrtí hlavou. Dvojčatům, která byla zřejmě právě vyšetřena, se pan doktor asi líbí. Upínají k němu své dotěrné oči. Je mladý, opálený. Doktor je na rozloučenou pohladí po hlavách. Blažená matka ještě jednou tiskne lékaři ruku, div mu ji nepolíbí.

Doktor Klaban se za nimi dívá, jak se vzdalují chodbou.

Růža s Květou se jako na povel otočí a koketně mu zamávají.

*

Jak se dalo předpokládat, hodina slečny učitelky Plecíté se záhy proměnila v orgie rozjivenosti.

"Které znáte zpěvné ptáky, chlapi?"

"Kozá!" řekne Lerch a je to přijato jako skvělý vtíp.

Učitelka sejme brýle a osušuje si pot.

Když se smích utiší, hlásí se Dušička.

"Dvě kozy," řekne a rozpoutá vřavu smíchu.

Rozletí se dveře a do třídy vpochoduje pan ředitel a za ním - pátá třída vydechne úžasem - za ním vchází Igor Hnízdo.

Když kráčí uličkou, dotýkají se ho z obou stran ruce. Někteří žáci si na něj jenom sáhnou, někteří ho v rychlosti pohladí po rukávu. Eda, ten citlivka, má mokré oči. Třída stojí a je napjaté ticho.

Ředitel zašušká slečně učitelce do ucha. Nová síla shrne své věci do aktovky a v doprovodu ředitele odchází.

Učitel Hnízdo lehkým pohybem ruky třídu posadí.

"Vše se vysvětlilo," řekne. "Pravda zvítězila, jak je to vepsáno v našem státním znaku."

"My jsme zatloukli, že jste nás řezal," připomene Rosenheim své zásluhy.

"Vím to, chlapci, pan ředitel se mi zmínil, a děkuji vám za to," řekne Hnízdo dojatě a vytáhne ze skryše za bočním trámem tabule rákosku.

"Vzpomínáte si jistě, co jsem vám říkal o starém Římě, třebaže to nebylo v osnovách pro pátý ročník: Měli tam demokracii a pouze ve stavu ohrožení zvolili diktátora. Pro nás, chlapci, skončil stav ohrožení. Vy jste dokázali, že diktátor je zbytečný."

Po těch slovech zlomí Hnízdo rákosku přes koleno a její roztřepené zbytky vhodí do koše na odpadky.

*

Malý autobus Praga jede pohraniční vrchovinou.

Tváře žáků páté třídy vyhlížejí ven.

Vedle učitele Hnízda sedí pan Souček, neboť autobus patří elektrárnám a on to byl, kdo zařídil pro školní výlet dopravu.

"Kdo myslíte, že zvítězí ve volbách?" ptá se.

"Tipoval bych komunisty," odpoví učitel.

"Já taky. A proto jim hlas nedám. Před válkou jsem je volil, aby měli víc hlasů. Poněvadž pro demokracii je nejlepší, kdy jsou vyrovnané síly, nemyslíte?"

"Jistě," oduší Hnízdo, který pozoruje krajinu, jako by se bál, aby nepřejeli.

"To by nedělalo dobrotu, kdyby měli velkou většinu."

"To ne."

"Ta největší strana musí mít pořád strach, že se to přehoupne a v příštích volbách nebude největší. V tom je síla demokracie. Jinak oni se komunisti začnou naparovat a nebylo by s nima k vydržení."

"To je pravda."

"My jsme Slované, ale západní, západní, pane učiteli, u nás žádná diktatura nemá živnou půdu. To je proti přirozenosti národa, nemám pravdu? Totalita bude bita, nemám pravdu?"

"Tady je to! Tady ať zastaví," poznává učitel místo, které hledal.

"Pepíku, zastav!" křikne pan Souček na řidiče. Děti se shromáždí před vchodem do pohraniční pevnůstky. Betonový masiv se zašlým maskovacím nátěrem je obrostlý vysokou trávou. Stačily tu zapustit kořeny i keře bezinek.

Nad tichou krajinou se třepetá skřivan a klokotavě zpívá.

"Tak tady ji vidíte, chlapci," přistoupí učitel k bunkru a poplácá dlaní jeho oblý bok. "Tyto pevnosti jsme zbudovali po celé naší ohrožené hranici v délce dvou tisíc kilometrů."

Mezi žáky to zahučí údivem nad tou délkou.

"Z každé je vidět na sousední vlevo i vpravo," ukazuje Hnízdo do krajiny a děti si stoupají na špičky, aby dohlédly. "A palebná pole se důmyslně překrývala, aby neproklouzla ani myš. Na cementu a na železe jsme nešetřili. Jsou tak pevné, že když je fašisti bez boje získali, chtěli jednu před Hitlerovými očima vyhodit do povětří. Ale ta pevnost, chlapci, se celá výbuchem zvedla a neporušena zase dosedla na své místo."

To na žáky mocně zapůsobilo. Smějí se a Tonda Čejka zvukově i pantomimicky předvede, jak se pevnost zvedla a kecla zpátky a jak je z toho Adolf Hitler, k jehož zpodobnění mu stačí přiložit prst pod nos, zkroušený.

"Měli jsme se bránit," řekne řidič autobusu, který pokouje opodál.

"Samí?" podívá se pan Souček. "Když nás všichni zradili?"

"Rus do toho chtěl jít s náma," odpoví řidič.

"Rus? A víš, kam ho Hitler hnal? Až k Moskvě! Kdybysme do toho šli, Pepíku, tak tady dneska, jak tu jsme, tak tady nejsme. Nebo polovic by nás tu teď stálo. Takový by to bylo krveprolití."

Děti koukají z jednoho na druhého, očekávající snad, že je pan učitel rozsoudí.

Učitel však neřekne nic a vejde do temna pevnůstky. Za ním se řadí všichni ostatní.

Když si žáci bunkr prohlédnou a zkusí, jak se tu jejich hlasy rozléhají, zůstane u jeho střílny Hnízdo s panem Součkem.

Dívají se průzorem na pastvinu, kde pobíhá klubko dětí kolem řidiče autobusu a snaží se ho obrát o míč.

"Kdo ví, jak by to všechno bylo, kdybychom do toho tenkrát šli," řekne Hnízdo.

"Já jsem nevoják. Po úrazu," omlouvá se tatínek. "Vy jste byl při mobilizace v některé takové pevnosti?"

"V téhle," řekne Hnízdo.

"A pak jste byl na východní nebo na západní frontě?"

"Chci, aby měli příklad," řekne po chvíli Hnízdo.

"Chápu," hlesne pan Souček.

"Pane učitel! Pane učitel! Pojdte se podívat, co jsme našli!" rozlehne se chladnou prostorou pevnosti Edův hlas. Za Edou přibíhá Tonda a hlásí: "Eště je to nevybuchlý!"

Hnízdo se Součkem spěšně zamíří k východu.

Celá třída se shlukla okolo řidiče autobusu u šípkového keře.

"Na nic nesahat!" volá Hnízdo a rázuje k nim.

Když si proklestí cestu a stane uprostřed hroznu zvědavců, spatří v trávě šedozelelou rouru na konci zduřelou v ocelový náboj.

"Všichni ustoupí deset kroků vzad!" zavelí Hnízdo.

Kruh se rozestoupí.

"Děti," řekne vzrušeně učitel. "Máme před sebou nebezpečnou věc. Je to pancéřová pěst. Velice účinná hitlerovská zbraň."

"Pancrfaust!" vykřikne Tonda.

"Ano, panzerfaust."

"Pane učitel, vodpalte ji!" ozve se Rosenhaim a všichni nadšeně souhlasí.

Hnízdo však vehementně zavrtí hlavou.

"Máte jedinečnou příležitost vidět na vlastní oči, jak se v takových případech postupuje. Skupina A, to znamená já, pan řidič a celá naše třída, neprodleně vyrazíme naším motorovým vozidlem k nejbližšímu vojenskému útvaru, kde nález ohlásíme. Skupina B, to jest vy, pane Součku, zůstane zde jako stráž. Vpřed!"

Celá skupina A se poněkud zklamaně vydá k autobusu.

Pan Souček rozprostře do trávy kapesník a usedne na něj v uctivé vzdálenosti od střezného nálezu.

Když řidič odemyká dveře autobusu, ozve se ze stráně od pevnůstky tenký hlas.

"Skupina A k zemi!" zavolí pan Souček a všichni zalehnou. Přes stébla vysoké trávy vidíme, jak na vrcholu terénní vlny zaujal polohu stojícího střelce a jak z laufu za jeho hlavou vyšlehl plamen. Vzápětí se krajem rozlehne detonace.

Pan Souček ohledává, jakou napáchal na pevnůstce škodu. V betonu se obnažily železné pruty a okolí zásahu je černě ožehnuté. Někdo ho vezme za ruku. Je to Eda.

*

"Darmojede!... pět švestek a jdi!... svět neviděl!" slyší Eda, ječet ženský hlas, když jde k vrátkům Čejkovic nouzového domku.

"Dobrý den!" pozdraví pana Plíhu, který v pohotovostním obleku do rakve sedí na starém automobilovém sicu.

"Nazdar, chlapče. Jdi no navštívit, jdi. Vo vlásek unik smrti. Vo vlásek! A já to čekám každou chvíli," volá pan Plíha s rukou na srdci.

Matka Čejková, která už se zřejmě naplakala tolik, že jí došly slzy, Edu mlčky pohladí po vlasech, posmrkne a nechá kluky o samotě.

Tonda leží v posteli. Pravou ruku má v čerstvých obvazech. Usmívá se.

"Ahoj," řekne.

"Ahoj, cos dělal?" přisedne Eda do nohou postele.

"Ruční granát. Z flašky," skoro se pochlubí Tonda a ukáže na stůl, kde stojí láhev od limonády s patentním porcelánovým uzávěrem. Eda mu láhev podá.

"Dal jsem do ní film, zapálil a zavřel. Ale než jsem stačil hodit, roztrhla se mi v ruce. Strašná řacha.

"Páni! Ještě že ti to nešlo do očí," řekne Eda.

"Sáhni pod postel," přikáže Tonda.

Eda tam zaloví a nahnátne tahací harmoniku. Podává mu ji.

"Je tvoje," řekne Tonda. "Já nemám tři prsty."

Eda skousne rty a chce se mu brečet, ale zadrží to.

"Vrátíme ji panu Kavkovi," navrhnou.

"Víš, jak jsme dopadli s kouzelníkem," upozorní Tonda.

Eda přikývne. Pohlédne na číslované klávesy a řekne: "Tak já si ji teda nechám."

*

Tma v Součkovice kuchyni se na vteřinu změní v olsnivý jas. Brzy po blesku zarachotí hrom. Bouře je blízko. V prodlevách mezi vzdálenými místními hromobitím je slyšet, jak okenní tabulky bičují dešť.

Eda leží v kuchyni na gauči a nemůže spát.

Zazvíní telefon, z ložnice vyjde rozespalý tatínek a jeho pruhované pyžamo osvítlí další blesk.

"Souček," řekne tlumeně a my pak spolu s Edou slyšíme tento noční monolog:

"Jo... jo... jo... Hm... To je špatný... Zkoušeli jste ji nahodit po vodlehčení?... Jo... Hmmm... Jo... Taky?... Hm... A stovka?... No to vždycky. A Čechy střed? Hm... Ať to hledaj, no... Ať linkaři jedou. Modrýho vzbudte. Já tam jdu."

Eda tatínka pozoruje. Když si obléká košili, blesk ozáří jeho bílý, útlý hrudník se shrbenými rameny. Kalhoty si tatínek navlékne na pyžamové.

"Ty tam musíš, tati?" řekne Eda.

"Musím."

"Tati?"

"Mno?"

"Sahej na to radši jen tou tyčí."

"Spi, pane rado," zavře mu otec víčka letným pohlazením.

Když otec odejde, Eda opustí gauč a přeběhne do ložnice. Zavrtá se do tatínkovy opuštěné manželské postele, ale co nejbliž k mamince.

"Bojíš se bouřky?" vezme ho maminka za ruku. "Ne, ale nemůžu spát," trochu zalže Eda. Chvilí naslouchá poryvům deště a vzdalující se bouři a pak řekne: "Mami, že se nerozvedeš?"

Maminka je otázkou zaskočena. Vztyčí se na lůžku opřena o lokty.

"Co tě to napadlo, prosím tě?"

"Mami, pan učitel Hnízdo je hetčí než náš táta, ale já bych jinýho tátu nechtěl než našeho."

"A kdo říká, že bych chtěla jinýho? Co ti to vlezlo do hlavy?" diví se upřímně maminka.

"Jak jsi se s ním vobjímala ve třídě..." vyleze z Edy a to maminku zase položí na záda.

"Já že jsem se...?"

"Vobjímala. Já to viděl."

"Měla jsem o tebe strach, tak jsem se k němu asi nějak víc přitiskla nebo co, ale jenom ze strachu o tebe, to nebylo žádný objímání," snaží se paní Součková syna pohladit po tváři. Ale on jí ruku odstrčí a řekne:

"Bylo to vobjímání."

Oba leží a dívají se na strop.

Blesky nemají už ten jas.

Bouřka je slyšet už jen z dálky.

U dveří zvoní jako na poplach. Eda odběhne od snídaně a otevře. Na prahu stojí paní Mlejnková a nemůže popadnout dech:

"Dítě moje... nešťastný... tatínek... se ti... zabil! Spálilo ho to na uhel... chudáka..."

Eda chce spolknout sousto, ale nejde mu to. Zírá na tlustou ženu, která pláče a chce ho přivínout k sobě. Vysmekne se jí a tak, jak je, v bačkorách a kočili nezastrčené do klahot, běží pryč. Ještě zaslechne:

"Paní Součková... váš manžel..." a víc už nic, protože běží se schodů a pak ulicí, jako by tomu nesnesitelnému a nade všechno pomyslení hroznému neštěstí chtěl utéci a nebo jako by se chtěl nejprve na vlastní oči přesvědčit, že je to pravda, a pak teprve bude ochoten vzít tu zprávu na vědomí, dřív ne. Utíká kolem velké ohrady, kudy chodil tatínek každý den do práce, košile za ním vlaje, chodci se za ním ohlížejí.

"Kampak?" zastaví mu cestu vrátný, ale Eda ho skoro porazí, jak se kolem něj prosmykne.

U drátěných klecí s transformátory postávají dělníci v umaštěných montérkách i lidé z kanceláří.

Dívají se všichni k jednomu místu. Eda se protlačí mezi ně a spatří zčernalé, pokroucené tělo transformátoru a kolem střepy spálených izolátorů. Pan Skokan tu spouští fotografuje aparátem na stativu a vedle něho stojí člověk, který něco zakresluje do bloku a ten člověk je tatínek.

Edovi se teprve teď zalíjí oči slzami a vrhne se na otce s takovou prudkostí, že mu vyrazí blok i tužku.

"Co blázníš?" nerozumí tomu otec.

"Čí je to kluk?" ptá se svačinářka.

"Trandáka," odpoví jí někdo.

Pan Souček se uvolní ze synova sevření a ukáže k transformátoru:

"Koukni," řekne. "Shořel na uhel."

"To je dobře!" řekne šťastně Eda.

Hlouček přihlížejících se zasměje dětské naivitě.

Eda si v tom okamžiku vzpomene, že maminka vlastně neví, jak je to s tatínkem, a beze slova se prodere hloučkem a uhání k domovu.

Uvidí ji před vrátnicí.

Zatímco maminka je zdrcena, Eda propadl bláznivé euforii. Běží jí naproti a volá:

"Mami! Mami! Mlejnková je tak blbá! Slyšela trandák, a myslela, že tatínek!"

Ale maminka se na Edu nedívá. Dívá se někam za něj a pláče. Eda se otočí.

Přichází sem tatínek a kroutí hlavou:

"Nezbláznil se ten kluk?"

*

Tělocvičnou se nese mocný potlesk. Je naplněna rodiči a vyzdobena vlajkami spojeneckých států. Nad nimi je nápis 1. VÝROČÍ OSVOBOZENÍ ČSR.

Skončila píseň, sbor se rozchází a učitel Hnízdo ohlašuje další číslo programu:

"Naše pásmo pokračuje dramatickou scénkou Válka není, všude mír."

Na pódium je přinesena bedna s hákovým křížem. Ze židle v první řadě vstane ředitel školy a obrátí se k publiku:

"Kolega Hnízdo to ze skromnosti neuvedl, takže já doplňuji, že autorem výstupu je on sám."

Sál zatleská a Hnízdo se skromně ukloní.

Ve zvědavém tichu se pak víko bedny zvedne a objeví se německá helma.

"To je náš kluk," řekne paní Rosenheimová. "Von Němce hrát nechtěl, ale pad na něj los, tak musel."

"Pssst!" utišují matku ostatní rodiče s krky dychtivě nataženými.

Zprava se ozve recitátor. Je To Eda.

"Kdo to leze ze své skrýše?"

Fašista! A těžce dýše."

Rosenheim už vylezl celý a posadil se na okraj bedny. Ustrašeně se rozhlíží, třebaže je po zuby ozbrojen. Pak vyjme ze záhradí hůlku, která má představovat píšťalku a přiloží ji k ústům. Píseň Lili Marlén za něj zahraje zleva Hnízdo na flétnu.

Do toho Eda:

"Jen si pískej, fašisto,

spojenci jsou najisto.

Jen si vrzni, jen si vrzni,

Američané jsou v Plzni."

Za Edou se vynoří Lerch v americké helmě s bílou hvězdou a po špičkách postupuje na Rosenheima.

"A sovětské tanky jsou

nedaleko za Prahou."

Dušička v ušance se zvedne jako další hrozba.

"Češi v britských oddílech

mají spěch, mají spěch."

V postavičce s plochou přilbou opatřenou sítí'kou poznávají rodiče Čejkovic svého syna. Obvazy na pravé ruce do scény dobře zapadají.

"Ze všech stran, ze všech stran

pálí český partyzán!"

Lakatoš a Máček rovněž povstali.

"Píseň už ti dobře nezní,

jdou sem političtí vězni."

Chramosta a Hejnic v pyžamech opatřených čísly vzbudí v publiku pobavené zašumění.

"Dovrzel jsi, fašisto,

tu svou píseň smrti.

Spojenci jdou najisto,

společně tě drží!"

Při těch slovech se oblíbení spojenců sevře a herci vžití do rolí počnou ubohého Rosenheima mlátit a škrtit.

Edovy verše:

"Svoboda jak píseň letí,

radují se ženy, děti"

není v té vřavě téměř slyšet, matka Rosenheimová vykřikne:

"Dyk ho zmrzačíte!"

A ze své třetí řady vyrazí synovi na pomoc jako tank. Vpadne do vřavy na podiu a pohlavkuje spojence hlava nehlava.

"Kde je ten, co nosil knír?"

Válka není, všude mír!"

končí Eda svou už zbytečnou recitací. Mezi herce teď vběhl i učitel Hnízdo s panem ředitelem, oslava prvního výročí osvobození se vymkla kontrole a bez ohledu na to se teď před chumel zápasících postavil cikánek Lakatoš a spustil tak, jak bylo secvičeno:

"Slovan jsem a Slovan budu

slovanský šat nosit budu..."

Učitel zaloví ve zmrštině těl a za límce odtud vytáhne Rusa Dušičku a Američana Lercha. Zápas ustane a všechno ztichne.

Hnízdo drží představitele vítězných supervelmocí jako kouzelník dva králíky a s úsměvem zvolá do publika:

"Válka není, všude mír, tak se podle toho budeme chovat. Budeme pracovat, ten hlavou, ten rukama, aby ta naše republika v srdci Evropy byla příkladem celému světu."

Publikum vděčně zatleská, zvláště Edův tatínek, jemuž pan učitel zahrál na jeho strunu. Vedle něho dojatě září maminka, ze stěny se diplomaticky usmívá prezident Beneš a lišácky maršál Stalin.

*

Jeřáb zvedne obrněný vůz do výše a uloží ho do korby velkého nákladáku. Kluci operaci se zájmem sledují. Když se nákladní auto s těžkým přeměnem rozjede, chvíli se ho drží, pak za ním běží a potom se vrací k místu, kde železný účastník války stál. Zbyl tu po něm obdélník, na němž neroste tráva, a když, tak jen bílé, neuživé výhonky.

Tonda začne hrát na foukací harmoniku.

K O N E C

ZDENĚK SVĚRÁK

Obecná škola

Fotografie Jaroslav Trousil

Grafická úprava a obálka Karel Vilgus

Sazba Dana Kratochvílová

Výtiskla tiskárna JDS, V Chotejně 3, Praha 10

V březnu 1992 vydalo nakladatelství PRIMUS jako svou 15 publikaci při příležitosti nominace filmu Obecná škola na Oscara v nákladu 10 000 výtisků

ISBN 80-901091-7-9

(C) Zdeněk Svěrák, 1992

Fotografie (C) Filmové studio Barrandov, 1992

Primus

1992

1996

FOTOGRAFIE:

- 1)"Drž," řekne tatínek (Zdeněk Svěrák) Edovi (V. Jakoubek) a stříbrná slza cínu se uchytil na trátku... (Str. 12)
- 2)Eda znechuceně obrátí oči ke stropu a navlékne svá útlá ramínka do speciálních kšandíček... (Str. 14)
- 3)Tonda (Radoslav Budáč) se naposledy ohédne zpět, jako by zaváhal... (Str. 19)
- 4)"Naše škola získala několik vsupenek na divadelní představení Idiot," hlásí ředitel školy (Rudolf Hrušínský) do všech učeben. (Str. 24)
- 5)Fakir Rádži Tamil (Petr Čepek) při produkci. Snímek prohlížejte naležato. (Str. 29)
- 6)"Uděláme mu z toho lehký polozávodní kolo," je si Tonda svou věcí jist... (Str. 34)
- 7)Paní učitelka Maxová (Daniela Kolářová) šťastně nabírá do nozder větřík... (Str. 43)
- 8)Co je to za člověka, ten Hnízdo? (Jan Tříska) Je imponující... (Str. 55)
- 9)Václav Jakoubek, představitel Edy.
- 10)"Nebojte se ohně, chlapi, je to pro vaše dobro," vyzývá pan ředitel nešťastníky přilepené jazyky k zábradlí. (Str. 78)
- 11)"Oškubu tě jako slepici, Kavko," vyhrožuje pan Čejka (Rudolf Hrušínský ml.), kterému jde karta. (Str. 80)
- 12)Eda pozná pana Plíhu (Bolek Polívka) a podle zdrceného výrazu vytuší, kolik uhodilo. (Str. 82)
- 13)Dvočata Růža a Květa Fabiánovy (Iva a Mirka Škudrnovy) přemluvily učitele (Jan Tříska), že mu ponесou sešity. (Str. 93)
- 14)"Já vím, já vím," pohladí ji Hnízdo konejšivě po vlasech (Jan Tříska a Libuše Šafránková) - str. 106
- 15)"Rozsádím je. Úplně je rozsádím," slibuje Hnízdo paní Součkové (Libuše Šafránková) na str. 107.
- 16)"My oslavíme výročí nejen písněmi, ale také hranou scénkou," agituje Hnízdo. (Str. 113)
- 17)"Na cementu a železe jsme nešetřili," chválí Hnízdo (Jan Tříska) pohraniční pevnůstku. (Str. 123)
- 18)"Skupina A k zemi!" zavelí pan Souček na str. 127. Učitel Hnízdo a řidič Pepík (Petr Brukner) těsně před zalehnutím
- 19)Ale maminka se na Edu nečívá. Divá se někam za něj a pláče. (Libuše Šafránková a Václav Jakoubek - str. 134).
- 20)Snímek z natáčení filmu: kameraman F. A. Brabec a režisér Jan Svěrák.
- 21)Snímek z natáčení filmu: režisér Jan Svěrák radí otci, jak nejlépe zahrát dědečka z tatínkovy strany zamlada.

Filmové povídky píšu rovnou tak, abych z nich potom za pomoci nůžek a lepidla snadno udělal literární scénář. Vlastně tady máte v ruce text, podle něhož byla natočena Obecná škola, film o mém vlastním dětství režirovaný mým vlastním dítětem. To jsou věci...

Zdeněk Svěrák
